

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Avrupa'daki Radikal Sağ Partiler ve Balkanlı Kuzenleri: Çanlar Türkiye İçin Çalıyor

Nazif MANDACI

Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Mandacı, Nazif, “Avrupa’daki Radikal Sağ Partiler ve Balkanlı Kuzenleri: Çanlar Türkiye İçin Çalıyor”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar 2012), s. 41-71.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Avrupa'daki Radikal Sağ Partiler ve Balkanlı Kuzenleri: Çanlar Türkiye İçin Çalıyor

Nazif MANDACI*

ÖZET

Avrupa'daki radikal sağ Balkanlı ortaklarına memnuniyetle kucak açmış görünmektedir. Her ne kadar farklı coğrafyalarda, farklı etmenlerin etkisinde doğmuşlarsa da Avrupalı radikal sağ ailesi yeni üyelerin katılımıyla sesini daha gür çıkarmaya hazırlanmaktadır. Öte yandan hem Avrupa'da hem de bu bölgede radikal sağ hareketlerin yükselmesi Türkiye'nin Avrupa'ya dair dış politika hedefleri açısından bazı sorunlar yaratacak gibidir. Bu çalışma, bir bakıma tam üyelik müzakerelerini başarıyla sona erdirmesinin ardından, üyeliği artık AB üyesi ülkelerin referandumlarının sonuçlarına ve Avrupa Parlamentosunun kararına kalmış bir Türkiye'ye Avrupa'daki radikal sağ hareketlerin ne tür engeller çıkarabileceğine dair bir fikir vermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Radikal Sağ, *Türkokratya*.

The Radical Right Parties in Europe and Their Balkanic Cousins: The Bells Ring for Turkey

ABSTRACT

The European radical right seems to have given a warm hug to their Balkanic counterparts. Although they flourished in different geographies and different goals, the family of European radical right has currently become more vocal with the new adherents. On the other side, the rise of radical right movements both in Europe and in the Balkans is likely to inflict the Turkish foreign policy toward Europe. This study essentially aims at giving an idea about to what extent the radical right parties are potential threat to Turkey who once finalized negotiations for accession to the European Union and began to wait for the ultimate decision of the member states and the European parliament.

Keywords: Balkans, Radical Right, *Turkokratia*.

* Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, Yaşar Üniversitesi, İzmir. E-posta: nazif.mandaci@yasar.edu.tr.

Balkanlar yarım yüzyıldan fazla bir süre boyunca milliyetçiliğin en güçlü ideolojik rakibinin şekillendirdiği siyasal rejimler altında yaşadı. 1980'lerin sonunda, Demir Perde'nin çökmesinin ardından sosyalist rejimlerce bastırılan tüm diğer ideolojiler gibi milliyetçilik de keskin bir dönüş yaptı. Aslında Demir Perde, Batı Avrupa ile Doğu ve Güneydoğu Avrupa arasında sadece ideolojik anlamda bir bariyer olarak kalmamış; kıtayı siyasal, sosyo-ekonomik ve hatta kültürel çatışmaların içerik ve biçimleri bakımından da ikiye ayırmıştır. Adler ve Barnett Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından Doğudakilerin her anlamda Batı Avrupa'daki akrabalarına benzemeye başladığını belirtmektedir. Gerçekten de 1990'larda piyasa ekonomisinin benimsenmesiyle birlikte gerek sosyo-politik yapılar, gerekse de yaşam stilleri birbirine yakınlaşmıştır. Öte yandan, Adler ve Barnett gibi yazarlar bir anlamda bardağın dolu yarısını görek bu benzeşme sürecinin tüm Avrupa'yı kaplayan bir refah ve istikrar bölgesinin ortaya çıkmasına büyük katkı yaptığını belirtmektedir.¹ Bununla birlikte, aşağıda tartışıldığı gibi benzeşmenin bir diğer yönü de dikkate alınmalıdır; yani aslında artık sorunlar da, sorunlara tepkiler de benzeşmektedir. Gerek yarım yüz yıllık zaman kaybını telafi etmek adına yapılan reformlar, gerekse özellikle Avrupa Birliği'nin koşulluluk politikaları bu ulusların sosyo-ekonomik yapılarında endişe verici çatlamalara sebep olmuş görünmektedir.

Balkanlar'da yapılan köklü reformlara tepkiler süratle siyasal hareketlere evrilmiştir. Bununla birlikte, toplumsal tepkinin siyasal arenada radikal sözcüsü durumuna geçen hareketler incelendiğinde ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Birincisi, kitleleri piyasa ekonomisine, bireyselleşmeye, küresel ekonomiye eklemlenmeye, hatta Avrupa Birliği üyeliğine karşı ulusal/kolektif bir karşı duruşa çağıran bu hareketlerin kökleri sanıldığından daha derindedir. Farklı bir söylemle bu kökler bir önceki dönemin sosyalist rejimlerine kadar uzanmaktadır. İkincisi ve daha da ilginç, bu hareketler kendilerini kaçınılmaz olarak benzer sorunlara, benzer tepki veren Batı Avrupalı eski düşmanlarının, yani sağ radikal hareketlerin kampında bulmuşlardır. Dahası, ülkelerinin Avrupa Birliği'ne üyelik sayesinde Avrupa'daki kıtasal radikal sağ hareketin siyasal gündemine yeni maddeler ekleme ayrıcalığına da kavuşmuşlardır. Bu hareketler, kuruluşları farklı nedenlerle gerçekleşen kıtasal radikal sağın bir parçası haline nasıl gelebilmişlerdir? Hangi açılardan benzeşmektedirler? Özellikle 2000'li yılların başından itibaren gündeme gelen küresel boyutlu tartışmalardan nemalanan Avrupalı radikal sağ hareketlere ne türden "katkılar" verebilirler?

Doğu Avrupa'daki Radikal Hareketler: Kırmızı mı yoksa Kahverengi mi?²

Aslında Balkanlarda komünizm sonrası radikal sağ partilerin güç kazanması süreci görüldüğünden daha karmaşık bir konudur. Bunun nedeni, bu bölgede hüküm süren sosyalist dönem nedeniyle "sağ" kavramının önemli bir anlam kayması yaşamasıdır. Tarihsel açıdan bakıldığında Batı Avrupa'da siyasal sağ toplumun müreffeh tabakalarının ve Katolik Kilisesi gibi sosyal kurumların savunucu olarak ortaya çıkmıştır. Fakat Avrupa kıtasının yak-

¹ Emanuel Adler ve Michael N. Barnett, "Governing Anarchy: A Research Agenda for the Study of Security Communities", *Ethics and International Affairs*, Cilt 10, No.1, 1996, s.90.

² Sosyalist/komünist siyasal hareketler kırmızı rengi, aşırı milliyetçi, ırkçı gruplar kahverengiyi siyasal sembolleri olarak seçmişlerdir.

laşık yarım asır boyunca sosyalist rejimlerin hüküm sürdüğü parçasında politik sağ farklı karakteristiklere sahiptir. Sorun bu ülkelerdeki sağcı siyasal hareketlerin siyasal solun söylemindeki sınıf-çatışması kavramını muğlaklaştırması ile alakalıdır.³ Örneğin, 1980'lerde Polonya'daki sosyalist rejime karşı güçlü bir muhalefet yürüten ve kudretini işçi sınıfından alan Lech Walesa liderliğindeki Dayanışma (*Solidarity*) hareketi Katolik Kilisesiyle güçlü bir ittifak oluşturmuştur.⁴ Yine aynı şekilde Bulgaristan ve Romanya'daki sosyalizm sonrası dönemde sol eksenindeki bazı siyasal hareketlerin sınıf çatışması ve milliyetçilik gibi birbiriyle çatıştığı varsayılan kavramları harmanladıkları, dahası Ortodoks Kilisesi ile yakın ilişki içinde oldukları gözlemlenmektedir.

Literatürde, bir kısım sosyalizm sonrası sol hareketlerin Batı Avrupa'da geçerli sosyal demokrat anlayışla paralel siyasete yönelirken, bazılarının sol adı altında radikal milliyetçi siyaseti benimsemeleriyle ilgili genişleyen bir tartışmanın varlığından bahsetmek mümkündür. Bir kısım yazar söz konusu problemin köklerinin daha derin, tarihsel ve yerleşik siyasal kültürle ilintili olduğunun altını çizerken, diğerleri sorunu otoriter rejimden demokrasiye ve paralelinde devlet kontrolündeki ekonomik düzenden serbest piyasa ekonomisine geçiş sırasında beliren kendine özgü (*sui generis*) bir durum olarak değerlendirmektedir. Birinci grup genelde referansını Herbert Kitschelt'in ataerkil (patrimonyal) ile ulusal uzlaşmacı komünizm sınıflandırmasına dayandırmaktadır.⁵ Buna göre, bir önceki siyasal düzen bu sınıflandırmada belirtilen özellikleri itibarıyla geçiş dönemlerindeki siyasette tortularını bırakmaktadır. Kitschelt hiyerarşik, rasyonel, bürokratik ve elit içi rekabete izin vermeyen ataerkil komünist sistemden evrilen politik sistemlerde, çoğulculuğun nitelikten ziyade niceliksel anlam taşıdığını ve siyasal muhalefetin hoş görülmediği demokratik merkeziliğin ağır bastığını söylemektedir.

Öte yandan, lider otoritesinin nispeten daha gevşek olduğu, siyasal seçkinlere oyunun kurallarına uyduğu sürece muhalefet edebilme ve belirli çıkarları temsil etme fırsatı verilen politik sistemler olan ulusal uzlaşmacı komünizmden Batı'daki çoğulcu demokrasinin gereklerine daha uygun politik yapılara doğru bir evrim söz konusudur. Hemen hemen tüm yazarlar sosyalizm sonrası Bulgaristan ve Romanya'da ataerkil sosyalizmin etkilerinden kaynaklanan demokratik eksiklikler bulunduğu hemfikirlerdir. Bunların hemen karşısında Hırvatistan, Polonya, Macaristan ve Slovenya gibi örnekler bulunmaktadır. Bu ülkelerin siyasal parti sistemleri radikal oluşumlardan bağışık olmamakla birlikte,

³ Seán Hanley, "Getting the Right Right -Redefining the Centre-Right in Post-Communist Europe", Aleks Szczerbiak ve Sean Hanley (Der.), *Centre-Right Parties in Post-Communist East-Central Europe*, New York, Routledge, 2006, s.9-27.

⁴ Aleks Szczerbiak, "The Polish Centre-Right's (Last) Best Hope: The Rise and Fall of Solidarity Electoral Action", Szczerbiak ve Hanley, *Centre-Right Parties*, s.55-79.

⁵ Herbert Kitschelt, "Constraints and Opportunities in the Strategic Conduct of Post-Communist Successor Parties: Regime Legacies as Causal Argument", Andras Bozoki ve John T. Ishiyama (Der.), *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*, New York, Londra, Eastgate, 2002, s.14-40; John Ishiyama, "Historical Legacies and the Size of the Red-Brown Vote in Post-Communist Politics", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 42, No.4, 2009, s.485-504.

söz konusu siyasal hareketler güçlü toplumsal tabanlara sahip olamamışlardır.⁶ Bununla birlikte, hemen belirtilmelidir ki, sorunlu etnik azınlıkların bulunduğu ülkelerde bu melez siyasal gruplaşmalar her zaman dikkate şayan siyasal kampanyalara öncülük etmişlerdir.⁷ Tek fark ataerkil komünist sistemden evrilenlerde bu siyasal hareketlerin daha gözle görülür neticeleri olmasıdır.

İkinci grup yazarlar meselenin köklerinin çok derinde olmadığını, tam tersine asıl nedenlerin komünizmin çöküş sürecine girdiği dönemdeki gelişmeler ile sosyalizm sonrası geçiş döneminin dinamiklerinde aranması gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşe göre, sorunlar özellikle otoriter rejimden demokrasiye geçiş sürecinin özgün dinamikleri, içerideki ekonomik reformlar, Avrupa ile tekrar bütünleşme süreci ve Soğuk Savaş sonrası köklü değişikliklere uğrayan jeopolitik kurgudan kaynaklanmaktadır. Bu yazarların üstünde durduğu konuların başında iktidarın bu ülkelerde nasıl el değiştirdiği gelmektedir. Huntington, Snyder ve Welsh gibi yazarlar demokrasiye geçişin rejim ve muhalefet arasındaki nispeten uzun bir sürece yayılmış siyasal pazarlıklar sonucunda olması ile sarsıcı devrimsel kopuşların ardından gerçekleşmesinin önemli farklar yarattığının altını çizmişlerdir.⁸ Buna göre, siyasal pazarlıkla yavaşça dönüşen politik sistemlerde rejimin sahibi elit ile muhalifler, demokrasinin kurallarına aşına olmaları açısından oldukça yararlı bir öğrenme ve içselleştirme sürecinden geçmektedirler. Öte yandan, demokrasiye geçişin sokaktaki devrimi izlediği ya da bütünleşmiş ve kudretli bir muhalefetin yokluğunda özellikle uluslararası sistemin evrilmesiyle ortaya çıkan jeopolitik değişimlerden kaygılı sosyalist seçkinlerin öncülüğünde gerçekleştiği rejimlerde, radikalizmin kendini hissettirdiği gözlemlenmektedir.

Bir örnek verilecek olursa, sosyalist blok içinde devlet sosyalizminin en liberal biçimi olan Macaristan'da demokratikleşme süreci ulusun büyük kesiminin destek verdiği geniş bir reformcu aydın sınıf güdümünde gerçekleşmiştir. Böylelikle, bir kopuş sürecinin yaşanmadığı Macaristan'daki Komünist Parti (HSP) bir Avrupa tipi sol parti olarak yapılanmıştır, böylelikle de siyasal yelpazede daha sağ ve solunda yer alan partilerin daha net ve anlaşılır ideolojik duruş sergilemelerini mümkün kılmıştır. Bu durum milliyetçi-komünist melez siyasal hareketlerin bu ülkede kendilerine taban oluşturmalarının önüne geçmiştir. Keza, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nde de güçlü muhalefet iktidarı devralmış ve komünist seçkinleri uyum sağlamaya zorlamıştır.⁹ Böylelikle, eski komünist elit milliyetçiliği dışlanmış ve reform sürecinin sürdürülmesinde alternatif yaklaşımları savunan sınıf temelli partilerin kurulması yoluna gidilmiştir. Öte yandan, Bulgaristan, Romanya ve Slovakya'da zayıf muhalefet iktidarı devralmadığından, geçiş süreci meşruiyetini mil-

⁶ Andras Bozoki ve John T. Ishiyama, "Introduction and Theoretical Background", Bozoki ve Ishiyama, *The Communist Successor Parties*, s.4-5; Brigid Fowler, "Concantrated Orange: Fidesz and the Re-making of the Hungarian Center Right", *Szczerbiak ve Hanley, Centre-Right Parties*, s.80-114.

⁷ Lenka Bustikova ve Herbert Kitschelt, "The Radical Right in Post-Communist Europe: Comparative Perspectives on Legacies and Party Competition", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 42, No.4, 2009, s.459.

⁸ Aktaran Ishiyama, "Historical Legacies", s.491.

⁹ Ibid. Ayrıca bkz. Attila Agh, *The Politics of Central Europe*, Londra, Sage Publications, 1998.

liyetçi söylemden alan eski komünist elit tarafından yürütülmüştür. Bu ülkelerdeki önceki sosyalist rejimler lider sultası altında ve oldukça hiyerarşik olduğundan sosyalizmin ardından gelen reform süreci de etkili olamamış ve Batı Avrupa tipi sol hareketler etkisiz kalmıştır.¹⁰ Doğal olarak, siyasal partiler güçlü liderlik ve sıkı parti disiplini döngüsünde kendi içsel demokratikleşme süreçlerini tamamlayamamış, bu arıza genel olarak parti sisteme ve rejimin kendisine aksetmiştir.

Söz konusu siyasal oluşumların genel özelliklerine geçmeden evvel birkaç noktaya daha değinmek gerekmektedir. Birinci husus komünizm ile milliyetçiliğin birbiriyle nasıl kaynaştırıldığı ile alakalıdır. Hemen belirtilmelidir ki, Marksist görüşün ulus ve ulusçuluğu nasıl yorumladığı burada yer verilemeyecek kadar geniş bir konudur. Bununla birlikte, genel olarak Marksist görüşün ulus olgusuyla büyük bir derdi olduğuna dair yaygın kanı da pek doğru değildir. Marksist görüş dahi *primordiyal* bağların birdenbire ortadan kalkacağı gibi naif bir beklenti içinde değildir.¹¹ Hatta bunların, baskıcı bir kurum olarak devletin tarihe karışması sonrasında dahi bir süre varlığını sürdürecektir olması normal karşılanmaktadır. Bununla birlikte, her ne kadar Marksizm insan topluluklarının etno-kültürel hatlar itibarıyla bölünmüşlüğüne doğal olarak algılama eğiliminde olsa da, milliyetçiliği ulus aşan karakterli proletaryayı bölmeye çalışan burjuva destekli düşman bir ideoloji olarak görmektedir. Öte yandan, Romanya'da Ceausescu'nun ulusalcı komünizmi, Gomulka'nın Leh sosyalizmi ve benzerleri için de bir araç gerekebilir.¹² Hemen belirtilmelidir ki bu politikalar genelde Moskova'dan daha müstakil politikalar izlemek isteyen komünist liderlerle Rus karşıtlığı yüksek düzeyde olan milliyetçi kesimlerin hemfikir olduğu nadir meselelerden biridir. Fakat sosyalizm sonrası melez siyasal hareketler Sovyet bloğundaki komünist elit arasındaki güç dağılımı mücadelesi perspektifinden kesinlikle açıklanamaz. Bu hareketlerin içinde buldukları bağlam aşağıda da tartışıldığı gibi tamamıyla farklıdır.

Balkanlar'daki Radikal Sağ

Tekrar başa dönülecek olursa; Balkanlar'daki bu melez siyasal hareketler nasıl tanımlanmalıdır? Bunlar aşırı milliyetçi ya da ırkçı partiler midir, yoksa muhafazakâr ya da reaksiyoner sol partiler mi? Balkanlar'da aşırı milliyetçi ya da reaktif solcu hareketleri birbirinden ayırmanın gerçekten güç olduğunu pek çok yazar kabul etmektedir. Bu bakımdan, bu partiler farklı adlar altında tanımlanmaya çalışılmıştır. Örneğin Vachudova milliyetçilik, sosyal muhafazakârlık ve de ekonomik popülizmi birleştiren bu türden partileri “komünist sağ” partiler olarak adlandırmaktadır. Öte yandan bunları Chan komünist

¹⁰ Milada Anna Vachudova and Tim Snyder, “Are Transitions Transitory? Two Types of Political Change in Eastern Europe Since 1989”, *East European Politics and Societies*, Cilt 11, No.1, 1997, s.4.

¹¹ Anthony D. Smith, *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories on Nation and Nationalism*, Londra, New York, Routledge, 2003, s.47.

¹² Robert Bideleux ve Ian Jeffries, *The Balkans: A Post-Communist History*, Londra, New York, Routledge, 2003, s.138–142; Andrzej Werblan, “Wladyslaw Gomulka and the Dilemma of Polish Communism”, *International Political Science Review*, Cilt 9, No.2, 1988, s.143–158.

muhafazakar, Pippidi ise radikal popülist şeklinde nitelemektedir.¹³ Ishiyama bu “kızıl-kahverengi” siyasal eğilimin ulusal Bolşevizm¹⁴, ulusal komünizm ve “Strasserizm”¹⁵ olarak da adlandırıldığını aktarmaktadır. Genel olarak ulusal geçmişçi taçlandıran bu eğilimlerin Rusya’da *irredentist* ya da emperyalist; Slovakya, Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerde ise etnik azınlıklar, göçmenler ve Yahudilere düşman ve de genel olarak küreselleşme ve Avrupalılaşıma karşıtı oldukları gözlemlenmektedir.¹⁶ Her ne kadar bu siyasal hareketler siyasal yelpazenin solunda yer aldıklarını iddia etseler de, söylemleri ve programları itibarıyla aşırı sağ hareketlerin tüm özelliklerini sergilemektedirler. Bu hareketler bir yandan muhafazakar-milliyetçi, milliyetçi-popülist ya da radikal biçimde anti-komünist hareketlerden ayrılırken, öte yandan da liberal ekonomi ve AB ile bütünleşme konularında

¹³ Alina Mungiu-Pippidi ve Laura Simionescu, “Milosevic Voters: Explaining the Following of Radical Parties in Post-Communist Europe”, *Marburg ECPR Konferansında sunulmuş bildiri*, 17-20 Eylül 2003, <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/14/9/Mungiu-Pippidi.pdf> (Erişim Tarihi 30 Temmuz 2010).

¹⁴ Her ne kadar Doğu Avrupa’daki sosyalist rejimlerde 1960’larda canlı bir biçimde tartışılan ulusal komünizm ile karıştırılsa da, ulusal bolşevizm temelde milliyetçiliğin sınırları içinde anlaşılabilen bir kavramdır. Kapitalizm karşıtlığı belirgin olmakla birlikte, bu kavramdan bolşevizm ekinden de anlaşılacağı üzere daha çok Rusya’daki popülist sağ hareketleri tanımlarken yararlanılmaktadır. Sovyetler Birliği’nin yıkılmasından sonra Rusya’nın dünya siyaset sahnesine güçlü bir biçimde geri dönmesini sağlamak adına Avrasyacı ve Avro-Atlantikçi görüşlerin cepheleştiği gözlemlenmiştir. Bu karşıt jeopolitik görüşlerden Avrasyacı olanı Rusya’nın büyük bir Asya gücü olarak kendisini dünya siyasetine tekrar kabul ettirmesini önermekteyken, Avro-Atlantikçi görüş Rusya’yı Batının bir parçası olarak görmek eğilimindedir. Doğal olarak, her iki görüş Rusya’nın içinde yer alması ya da mimarı olması gereken uluslararası normatif düzeni ve dengeleri farklı resmetmektedirler. Ulusal bolşevizm daha çok Avrasyacı görüşün tezlerine yakındır ve emperyalist Rusya idealini dillendirmektedir. Rusya’daki Ulusal Bolşevik Parti (NBP-Natsbol) kapitalizm karşıtı, Ortodoks, militarist ve de irredentist söylemi ile dikkat çekmektedir. Partinin ambleminde Nazi haçının (svastika) yerine orak çekiç yer almıştır. Bayrağının ise Üçüncü Reich bayrağına benzerliği dikkat çekicidir.

¹⁵ Gregor Strasser Alman Nasyonal Sosyalist Partisinin önemli ideologlarından biridir. Partinin Versailles düzeyinin yarattığı ekonomik sefaletten en fazla etkilendiğini düşündüğü Alman işçi sınıfına dayanması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle başlarda militarist fikirleriyle tanınmaya başlayan partinin diğer ismi Adolf Hitler’e alternatif bir lider olarak görülmüştür. Bununla birlikte, partide Hitlerin yükselişi sırasında parti içindeki diğer farklı sesler ile birlikte kanlı bir biçimde tasfiye edilmiştir. Strasser’in görüşleri aşırı milliyetçilik ile sosyalist ideallerin örtüştüğü Soğuk Savaş sonrası radikal hareketleri tanımlamak açısından aydınlatıcıdır. Strasser Weimar Almanya’sında ülkedeki işçi sınıfını sömürdüğüne inandığı Yahudi sermayesinin hakimiyetinin sona ermesi gerektiğini savunmuştur. Kendisi gibi yine Nazi Partisi üyesi olan kardeşi Otto Strasser daha koyu sosyalist fikirleriyle dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, Otto Strasser’in kapitalizm karşıtlığını totaliter ve de milliyetçi ideallerle birleştirdiğinde ulaştığı model daha çok dönemin faşist rejimlerinin uygulamaya koyduğu ve de kapitalist sınıf ile faşist idarenin ekonomiyi birlikte yönettiği korporatist modelin sadece farklı bir versiyonu olabilmiştir. İshiyama’ya göre, bugün radikal sağ partilerin marjinal grupların, neo-Nazilerin ya da diğer küçük ırkçı grupların desteğini alan partiler olmaktan çıkıp, özellikle sosyalizm sonrası ekonomik dönüşümün beraberinde getirdiği sıkıntıları nedeniyle, gittikçe daha fazla bir biçimde işçi sınıfına hitab eder hale gelmesi Strasserizmi daha fazla referans verilen bir görüş haline getirmektedir.

¹⁶ Ishiyama, “Historical Legacies”, s.458. Ayrıca bkz. Aleks Szczerbiak ve Paul Taggart (Der.), *Opposing Europe: The Comparative Party Politics in Euroscepticism*, Cilt I-II, Oxford, Oxford University Press, 2008; Robert Harmsen ve Menno Spiering (Der.), *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*, Amsterdam, New York, Rodopi, 2004.

ılımlı diğer sağ hareketlerden farklılaşmaktadırlar. Vachudova 1990'larda oldukça etkili "bağımsızlıkçı sağ" adını verdiği bazı konjonktürel milliyetçi hareketleri de bunlardan ayrı tutmaktadır. Örneğin, Hırvatistan'daki Tudjman'ın HDZ'si buna iyi bir örnektir. Parti Hırvatistan'ın Yugoslavya'dan bağımsızlığı sürecini yönlendiren milliyetçi lider kadrosunu bir süre sonra tasfiye etmeyi başarmış, reformcu sol hareketle birlikte merkeze yaklaşmış, ülkenin Avrupalılaştırılması sürecinde yapıcı bir rol üstlenmiştir.¹⁷

Stefanova radikal partilere verilen desteği kişisel değerler, ekonomik, mukayeseli mahrumiyet ve protesto perspektiflerinden analiz eden farklı görüşlere dikkati çekmektedir.¹⁸ Buna göre, radikal-sağ partiler normal koşullarda toplumun modernleşmeye tepkili kesimlerince desteklenmektedirler. Bununla birlikte, genelde azınlıkların demokratik koşullar altında siyasallaşmasından kaynaklanan kimlik sorunları ile sosyo-ekonomik cepheleşmelerin paralel biçimde derinleştiği uluslarda ılımlı seçmenlerin de bu türden partilere yönelindikleri gözlemlenmektedir. Kitschelt de yeni liberalizmin 1990'lardan itibaren baskın görüş haline gelmesi nedeniyle sağ ve solun birbirine yakınlaşmış olmasının radikal partilerin yükselişinde rol oynayan önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir.¹⁹ Özellikle sol partilerin sosyal refah anlayışlarındaki göreceli gevşeme muhafazakâr seçmenlerin daha radikal olanlara yönelmesine neden olmaktadır. Öte yandan, "değerler perspektifi" otorite ve aidiyet duygusunu öne çıkaran, etnik merkezci, muhafazakâr kesimleri; "mukayeseli mahrumiyet perspektifi" çoğunluk ile azınlık vatandaşlar ve göçmenler arasında ekonomik kaynakların paylaşımına dair rekabeti; "protesto perspektifi" ise ilk oy verme tecrübesini baştaki idarecilere tepkisini en yüksek biçimde ifade ederek kullanan seçmenleri ön plana çıkarmaktadır. Özellikle ekonomik krizlerden derin biçimde etkilenenler kızgınlıklarını radikal bir değişimi dillendiren bu hareketlere destek vererek ifade etmeye çalışmaktadırlar.

Diğer bir görüş siyasal altyapının kolektif eylemler üzerindeki etkisine dairdir. Örneğin bu görüş radikal partilerin düşük ulusal eşikli nispi temsile dayanan seçim sistemlerinde parlamentoya girme ve böylelikle de seslerini duyurma şanslarının daha yüksek olduğunun altını çizmektedir.²⁰ Rydgren aşırı sağ ile ilgili kuramsal yaklaşımların üzerinde yoğunlaştıkları nedenler itibarıyla on ayrı başlık altında incelenebileceğini söylemektedir.²¹ Bu nedenler yukarıda belirtilenlerden büyük farklılık göstermemektedir; kısaca, bunlar post-endüstriyel ekonomi, kimlik ve kültürlerin parçalanması ile çok kültürlülük, sosyo-kültürel ayrılıkların ortaya çıkması ya da önemli hale gelmesi, yaygın siyasal düş kırıklığı ya da küskünlük, mevcut siyasal programların benzeşmesi, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın popülerliği, ekonomik bunalımlar ve işsizlik, Yeni-Sol ya da Yeşillere duyulan tepki, nispi temsil sistemi ve son olarak da parti içi anlaşmazlıklar ve bölünmelere dairdir.

¹⁷ Dejan Jovic, "Croatia and the European Union: A Long Delayed Journey", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Cilt 8, No.1, 2006, s.85–104.

¹⁸ Boyka Stefanova, "Ethnic Nationalism, Social Structure and Political Agency: Explaining Electoral Support to the Radical Right in Bulgaria", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 32, No.9, 2009, s.1536–1538.

¹⁹ Ibid., s.1537.

²⁰ Ibid., s.1538.

²¹ Pippa Noris, *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, s.9–10.

Minkenbergh radikal sağın ulusu ve onun çıkarlarını, kişisel sivil hakların ve çıkarların önüne koymakta olduğunu belirtmektedir. Böylelikle, bu eğilim faşizan olmasa da liberal-çoğulcu demokrasiye karşı çıkan popülist, aşırı milliyetçi ve de homojen ulus ideali etrafında bir ideolojik duruşu ifade etmektedir. Minkenbergh özellikle bu eğilimde ulus kavramının oldukça dışlayıcı olduğunu ve de kolektif homojenliğin takıntılı bir biçimde idealize edildiğinin altını çizmektedir.²² Bunun ardında da özellikle bireyin gittikçe artan bir biçimde özerkleşmesi, sosyal hareketliliğin ve paralel olarak sosyal rollerin ikame edilebilirliğinin artması, toplumdaki işbölümünün karmaşıklaşması, kısaca modernleşmenin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, radikal sağ hareketlerin demokrasiye topyekûn karşı olduklarını düşünmek yanıltıcı olabilir; bu eğilimdeki siyasal gruplar daha çok demokratik rejimin sadece ulusal birlikteliği tehdit ettiklerini düşündükleri kurumlarına ve eylemlerine itiraz etmektedirler. Bu bağlamda, literatürde her ne kadar birbirinin yerine kullanılıyor olsalar da aşırı milliyetçi, şovenist, ırkçı, otoriter rejim yanlısı ve şiddete eğilimli grupları nitelemekte kullanılan aşırı sağ (*extreme right*) hareketlerden ayrı tutulmalıdırlar.²³

Hemen belirtmelidir ki, radikal sağ hareketlerin parlamenter demokrasiye karşı tutumlarına farklı yorumlar getiren yazarlar da bulunmaktadır. Ramet geçmişten dersler çıkararak radikal sağ hareketlerin, 1980'lerden itibaren kendilerini eski faşist hareketlerle özdeşleştirenlere parlamenter demokrasi ve seçimlere karşı saygılı olduklarının altını çizen bir siyasal söylem ile cevap verdiklerini söylemektedir. Ramet'e göre artık bu gruplar toplumu tedirgin eden kara gömleklerini, svastikalarını atmışlar, genişlemeci ya da Yahudi karşıtı söylemlerini terk etmişlerdir. Bununla birlikte bu hareketler her zaman tehlikeli bir "ötekiye" ihtiyaç duyduklarından aslında sadece Yahudilerin yerini Türkler, zenciler ya da Asyalılar almıştır. Dahası artık bu tür siyasal hareketler çevre kirliliği ya da küresel ısınma gibi daha yumuşak (*soft*) meselelerde de fikir beyan etmeye başlamışlardır.²⁴ Böylelikle eskiye oranla daha meşru bir siyasal zemin üzerinde faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Yine de radikal sağ hareketlerin çoğulculuğu geliştiren bir rejim olarak demokrasinin bazı yanlarını eksik ve tehlikeli gördükleri kesindir. Bu grupların demokrasinin ilgili kurumlarına itirazlarını özellikle etnik azınlıkların ya da göçmenlerin siyasal, kültürel ve ekonomik haklarıyla ilgili demokratik reformlar gündeme geldiğinde daha da şiddetli bir biçimde dayattıkları gözlemlenmektedir. Bu bakımdan pek çok düşünür özellikle Balkanlar'daki radikal partilerin demokratikleşme önkoşulunu ulusa dayatan Batı'ya (özellikle AB'ye) şüphayla bakmakta olduklarının altını çizmektedir. Demokratikleşme, özellikle azınlıkların siyasal hak ve özgürlüklerinin genişletilmesi ile doğrudan ilintili ol-

²² Michale Minkenbergh ve Pascal Perrinau, "The Radical Right in the 2004 European Elections", *International Political Science Review*, Cilt 28, No.1, 2007, s.30.

²³ Roger Eatwell, "The New Extreme Right Challenge", Roger Eatwell ve Cas Mudde (Der.), *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge*, Londra, New York, Routledge, 2004, s.8-11., Eatwell radikal sağı aşırı sağdan özellikle ikincisinin şiddeti bir politik metod olarak kullanma istekliliğinin altını çizerek ayırmaktadır.

²⁴ Sabrina P. Ramet, "Defining the Radical Right: The Values and Behaviors of Organized Intolerance", Sabrina P. Ramet (Der.), *The Radical Right in Central and Eastern Europe Since 1989 Post-Communist Cultural Studies*, Pennsylvania University Press, 1999, s.24.

duğunda, AB'ye karşı muhalefet daha da sertleşmektedir. Öte yandan, azınlıklar konusunun artık AB ile birlikte düşünülen ya da daha doğrusu AB'den bağımsız tahayyül edilemeyen geleceğe ilişkin endişelerin sadece bir parçasını oluşturduğu söylenmelidir. Bu anlamıyla bu partiler AB'yi bir nihai son değil, fakat arzu edilmeyen başka bir sürece açılan bir başlangıç olarak takdim etmektedirler. Ramet özellikle bir yıkımı tecrübe etmiş, geçiş dönemi yaşayan toplulukların gelecek korkularını suistimal eden bu tür hareketlerin ne kadar başarılı olduklarını gösteren en iyi örneğin Weimar Almanyası olduğunun altını çizmektedir.²⁵ Balkanlar'daki sosyalizm sonrası geçiş döneminin yarattığı sosyo-ekonomik bunalımlar düşünüldüğünde başka zaman aykırı kalacak pek çok konunun radikal sağın marifetiyle nasıl kolayca bir ölüm-kalım meselesi haline getirildiğini anlamak böylece kolaylaşmaktadır.

Yine belirtilmelidir ki, AB karşıtlığı sadece Balkanlar'daki radikal hareketlere özgü bir tutum değildir. Bununla birlikte, Batı Avrupa'daki radikal partilerin AB karşıtlığının bazı farklı yönleri bulunmaktadır. Birincisi, Avrupa'daki radikal partilerin tümü ulusal egemenlikleri aşındırması ve ABD'nin hegemonyasını pekiştirdiği düşünülen küreselleşme sürecine yaptığı katkıları itibarıyla AB'ye mesafeli durmaktadır. Yani bu hareketler ortak bir biçimde AB'den haz etmemektedirler. Bununla birlikte, Batı Avrupa'daki radikal partilerin etnik merkeziliğinin tonu farklıdır. Örneğin Norris'e göre, Batı Avrupa'daki radikal sağ hareketlerin sorunsallaştırdıkları kültürel korumacılık meselesi Fransa'da mülk alan İngilizler ya da İsviçre'de çalışan Almanlarla ya da bu yabancı vatandaşların AB yasaları uyarınca yerel seçimlerde oy kullanma haklarıyla ilgili değildir. Tam tersine, tartışmalar Batı Avrupa ve AB dışından sığınmacılar, mülteciler, sürgünler ve yabancı işçiler üzerinde yoğunlaşmaktadır.²⁶

Bu durumun özünde ekonomik paylaşım kavgası olduğunu gösteren pek çok kanıt bulunmaktadır. Örneğin, Batı Avrupa'da 1950'lerde ve 60'larda yapılan çalışmalar Weimar Almanyasındaki Nazizm'in yanı sıra Fransa'daki *Poujadizm* ve Birleşik Devletler'deki *McCarthyiliğin* yükselişini küçük burjuvazi ve çiftçilerin büyük işletmeler ve güçlenen örgütlü emeğe karşı tepkilerinden kaynaklandığının altını çizmişlerdir. Bugüne bakıldığında, gelişmiş Batıda bu toplumsal kesimin yerini bugün vasıflı olmayan, iş güvencesinden yoksun ve dolayısıyla yeni sosyal riskler karşısında korumasız daha alt sınıfların aldığı gözlemlenmektedir.²⁷ Özellikle 1990'lı yıllarda Batı Avrupa'daki işçi sınıfının radikal partilerin oy deposu haline gelmesi bu tezin haklılığını göstermektedir.²⁸ Öte yandan, Givens özellikle bütünleşme sürecine bağlı olarak yapısal anlamda birbirine benzeşen AB ülkelerinin çok benzer ekonomik sorunlarla baş etmek zorunda kaldıklarını, bu nedenle de bu ülkelerdeki radikal sağ hareketlerin sorunsallaştırdığı meselelerin giderek ortaklaşmasını belirtmektedir.²⁹ Özellikle AB ülkelerindeki hizmet sektörünün ağırlık kazandığı

²⁵ Ibid., s.23.

²⁶ Norris, "Radical Right", s.170.

²⁷ Ibid., s.129.

²⁸ Daniel Oesch, "Explaining Workers' Support for Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Evidence from Austria, Belgium, France, Norway, and Switzerland", *International Political Science Review*, Cilt 29, No.3, 2008, s.349-373.

²⁹ Terrie E. Givens, *Voting Radical Right in Western Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, s.9.

ekonomik yeniden yapılanmanın beraberinde getirdiği işsizlik bu hareketlere önemli ivme kazandırmaktadır. Bu arada, Balkanlar'a bakıldığında işçi sınıfının da radikal hareketleri destekleyen siyasal tabanın içinde gittikçe büyüyen bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bunun da Balkanlar'a özgü bazı sebepleri bulunmaktadır.

Balkanlar'daki radikal sağ hareketlerin Batı Avrupa'daki benzerlerinden ayrılan özellikleri olduğu söylenebilir. Birincisi, bu siyasal gruplar güçlerini 1990'ların başlarındaki kanlı bağımsızlık mücadelelerinden veya geçiş süreçlerinde tecrübe edilen siyasal ve sosyo-ekonomik darboğazlardan almışlardır. 1996'da *Eurobarometer*'in bu ülkelerde yaptığı kamuoyu yoklamalarında demokrasi, piyasa ekonomisi ve genel gidişat hakkındaki görüşlerin ülkelere göre değiştiği görülmektedir.³⁰ Temel fark, hoşnutsuzluğun en fazla dile getirildiği ülkelerde radikal sağ hareketlerin gözle görülür siyasal etki yarattıklarıdır. Bununla birlikte, örneğin Stöss'e göre sadece hoşnutsuzluk yeterli değildir. Söz konusu siyasal ve ekonomik bunalımları yaratan süreçlere karşı koymaya niyetli gruplara yönelik desteğin niteliği önemli bir faktör olarak göz önüne alınmalıdır. Diğer deyişle, bunlara oy verenlerin kimliği, mensubu oldukları sosyal sınıf ve ilintili olarak ortak kanaatleri belirleyicidir. Diğer bir nokta, siyasal kadroların ve kurumların radikal sağ hareketleri ne derece toplumdaki gelen normal reaksiyonlar olarak yorumladıkları konusudur. Bu da yine toplumda egemen olan değerler, ulusal kimlik ve demokratik kültürün seviyesiyle alakalıdır.

Keza Griffin de liberal değerler üzerinde uzlaşma eksikliğini, otoriteriyizm siyasal kültür içindeki yerini ve toplumun geneline hâkim olan psikolojik hali hesaba katılması gereken önemli etmenler olarak tanımlamaktadır.³¹ Böylelikle, özellikle radikal partilerin olumsuz tutum takındığı bazı meseleler, ulusun büyük kesiminden üstü kapalı bir kabul gördüğü durumlarda radikal partilerin pozisyonu daha dikkate değer bir hal almaktadır. Kriz dönemleri ya da tarihsel dönüm noktası olarak adlandırılacak bazı gelişmeler ortaya çıktığında bu tür partiler kolayca kitleleri yönlendirme kapasitesine kavuşmaktadırlar.³² Örneğin, 1980'lerde Le Pen'in kışkırtıcı söylemi Cumhurbaşkanı Mitterand'ı ülkedeki kuzey Afrikalı göçmenler hususunda daha sert politikalar izlemeye sevk etmiştir.³³

Bu arada, Hırvatistan ve Romanya'nın özel durumlarına da işaret etmek gerekmektedir. AB adayı Hırvatistan'da hemen hemen tüm radikal sağ partilerin temel endişesinin ülkedeki Sırp azınlık olduğu gözlemlenmektedir. Bununla beraber, Dobroslav Praga liderliğindeki Hırvat Hak Partisi ile ondan doğan Hırvat Hak Partisi 1861,³⁴ HDZ'nin milli-

³⁰ Christopher Williams, "Problems of Transition and the Rise of Radical Right", Ramet, *The Radical Right in Central and Eastern Europe*, s.33; Attila Agh, "Processes of Democratization in the East Central European and Balkan States: Sovereignty-Related Conflicts in the Context of Europeanization", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 32, No.3, 1999, s.269-271.

³¹ Ramet, "Defining the Radical Right", s.22.

³² Michelle Hale Williams, *The Impact of Radical Right-Wing Parties in Western European Democracies*, New York, Palgrave MacMillan, 2006.

³³ J. G. Shields, *The Extreme Right in France: From Paten to Le Pen*, Londra, New York, Routledge, 2007, s.203.

³⁴ Mark Biondich, "Radical Catholicism and Fascism in Croatia", *Totalitarian Movements and Political Religions*, Cilt 8, No.2, 2007, s.383-399. 1861 Hırvat bağımsızlık hareketinin babası sayılan Ante Starcevic ve Eugen Kvaternik'in ilk Hırvat Hak Partisini kurduğu yıldır. HDZ de keza kökenini 1918'deki aynı isimli partiden almaktadır.

yetçi lideri Tudjman'ın oğlu Miroslav Tudjman'ın Hırvat Birlik ve Refah Partisi (HIP) ve Bosna Hersek orijinli Hırvat Demokratik Hareketi (HDZ-BH) ülkedeki popülist radikal çizgiyi devam ettirseler de siyasal arenada pek de etkili olmadılar. Bu partilerin sadece AB üyeliği için Hırvatistan'a şart koşulan Balkanlardaki bölgesel kuruluşlara üyelik meselesinde göreceli bir başarı gösterdikleri gözlemlenmektedir. Hırvatistan hükümeti üzerinde, Balkanlarda eski Yugoslavya'yı anımsatan her türlü iş birliğinden uzak durulması hususunda hatırı sayılır bir kamuoyu baskısının oluşmasında bu partiler önemli rol oynamışlardır.³⁵ Sekulic, Hırvatistan'da sağ partiler arasında otoriterlik ile Batılı anlamda sivil kimliğin birbirleriyle ilginç bir biçimde çelişmediğinin altını çizmektedir.³⁶ Daha doğru deyişle, Hırvat sağ partilerin otoriterizmi aynı zamanda ülkede etnik farklılıklardan bağımsız bir vatandaşlar topluluğu yaratmak adınadır. Bu bakımdan, Hırvatistan'da radikal sağ ve merkezdeki muhafazakâr, hatta liberalleri birbirinden ayıran çizgiler henüz netleşmemiştir; radikal sağın silikliği de tam da bu sebeptendir.

Romanya'da Vadim Tudor'un Semitizm karşıtlığı ve Yahudi soykırımını reddi, dış dünyada büyük bir tepki almakla birlikte, Büyük Romanya Partisinin (*Partidul Romania Mare*-PRM) istikrarlı bir yükseliş göstermesi dikkat çekicidir. Ülkede, küresel ABD-Yahudi komplosu takıntısından dolayı küçük Yahudi azınlığa (7.000 civarındadır) tepki gösteren radikal partiler de bulunmaktadır.³⁷ Bununla birlikte, Tudor faşist lider Ion Antonescu'nun İkinci Dünya Savaşı sırasında binlerce Yahudi ve Romanın öldürülmesinde oynadığı rolün ulus üzerinde bıraktığı travmatik etkiyi çok başarılı bir biçimde değerlendirmiştir. Romenler genelde soykırıma ortaklık ettikleri yönündeki iddiaları iftira olarak görmektedirler. Tudor da bu konuyu dış güçlerin ve içerdeki ortaklarının, Antonescu ve Ceausescu gibi parlak ulusal liderlerin değerli ideallerinin anlaşılmasını engellemeyi amaçlayan bir komplosu şeklinde sunmaktadır.³⁸ Böylelikle, Tudor soykırım meselesini,

³⁵ Bideleux, "A History of Eastern Europe", s.207. Seslerini duyurabildikleri diğer bir gelişme 1999'da Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Hırvatların "savaş kahramanı" saydıkları Ante Gotovina, Mirko Norac ve İvan Cermak gibi isimleri savaş suçlusu ilan etmesidir.

³⁶ Dusko Sekulic, "Civic and Ethnic Identity: The Case of Croatia", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 27, No.3, 2004, s.465. AB'nin de Hırvatistan'ın mahkeme ile iş birliğinin tam üyelik müzakerelerinin başlatılması için bir şart olarak belirlemesi, hatta Mart 2005'te Konseyin müzakereleri bu nedenle ertelemesi tepkileri arttırmıştır. Kriz mahkemenin yüksek savcısı Carla Del Ponte'nin Hırvatistan'ın üyeliğini destekleyen Almanya ile Avusturya ve Türkiye'nin müzakerelere başlamasını isteyen İngiltere'nin baskısına direnmekten vazgeçmesiyle çözülmüştür. HDZ'nin bağımsızlık sonrasından bugüne uzanan siyasal etkisi için bkz. Paula M. Pickering ve Mark Baskin, "What is to be Done? Succession From the League of Communists of Croatia", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 41, No.4, 2008, s.521-540.

³⁷ Michale Shafir, "The Mind of Romania's Radical Right", Ramet, *The Radical Right in Central and Eastern Europe*, s.217. Örneğin yazar Neagu Cosma Romen parlamentosundaki milletvekillerinin yüzde 74'ünün "gizli Yahudilerden" oluştuğunu iddia etmiştir. Ayrıca bkz., Radu Florian, "Resurging Anti-Semitism in Romania", *Society*, Cilt 35, No.1, 1997, s.65-69; James Frusetta ve Anca Glont, "Interwar Fascism and the Post-1989 Radical Right: Ideology, Opportunism and Historical Legacy in Bulgaria and Romania", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 42, No.4, 2009, s.551-571.

³⁸ Grigore Pop-Eleches, "A Party for All Seasons: Electoral Adaptation of Romanian Communist Successor Parties", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 41, No.4, 2008, s.470.

Romen ulusal kimliği üzerinde sosyalizm sonrası dönemde derinleşen kimlik krizine dayalı bir biçimde eklemleme başarısını göstermiştir.

İkinci bir nokta, Balkanlar'daki radikal hareketler kendilerini Avrupa'dan farklı olarak endüstri sonrası geçiş dönemi sorunlarından ziyade, henüz piyasa düzenine geçiş aşamasında ortaya çıkan sosyo-ekonomik problemlere tepki olarak hissettirmişlerdir. Özellikle kolektivist düzenin terk edilmesi ile devlet işletmelerinin hızlı bir biçimde özelleştirilmesi, işsizlik ve sosyal güvenlikle ilgili önemli bunalımları da beraberinde getirmiştir. Bu noktada, Balkanlar'daki radikal hareketleri Batı Avrupa'daki benzerlerinden ayıran bir başka yön daha ortaya çıkmaktadır. Bu hareketlerin hedef aldıkları gruplar, misafir ya da kaçak işçiler ve sığınmacılardan ziyade genelde bu devletlerin bağımsızlıklarından itibaren sınırları içinde yaşayan, "otokton" sayılabilecek ulusal, etnik ya da dinsel azınlıklardır. Bu azınlıklar radikal sağ hareketler tarafından hızlı bir biçimde "tehlikeli öteki" kategorisine alınmışlardır. Stefanovic, Kitschelt ve Wimmer'in "refah şovenizmi" ile Blalock ve Olzak'ın "etnik rekabet" hipotezlerinin özellikle Sırbistan'da radikal sağın yükselişini eksiksiz açıkladığını belirtmektedir.³⁹ Bununla birlikte, bu hipotezlerin Balkanlar'daki diğer radikal grupların hareket noktalarının anlaşılmasına da önemli ölçüde yardımcı olacağıın altı çizilmelidir.

Kitschelt, refah şovenizmini ekonomik bölüşme ve yabancı düşmanlığını (*xenophobia*) bir araya getiren bir strateji anlamında kullanmaktadır.⁴⁰ Batı Avrupa'da bu strateji ucuz iş gücü arz eden göçmenleri hedef almaktayken, Balkanlar'da özelleştirme politikalarına ve bunların sosyo-ekonomik yansımalarına tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle Sırbistan'daki Radikal Parti ya da Bulgaristan'daki *Ataka* gibi radikal partilerin özelleştirme politikaları izleyen hükümetlere sıkça "ülkeyi yabancılara satma" suçlamasını yönelttikleri gözlemlenmektedir. Olzak ise, emek piyasasında ırk-etnik ayrımcılığının kalkmasına tepki olarak etnik dayanışmanın artmasını etnik rekabet olarak tanımlamaktadır.⁴¹ Etnik rekabet, bu tanımdan hareket edildiğinde, Batı Avrupa'da göçmenler ve yerliler arasında cereyan eden paylaşım kavgasıyla alakalıyken, Balkanlar'da vatandaşlık bağı bulunan azınlıkların demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisinin sosyal hareketliliği arttırmasına bağlı olarak refah seviyelerinin yükselmesine, dolayısıyla da siyasal ağırlıklarının daha hissedilir hale gelmesine karşı çoğunluk tarafından gösterilen tepki olarak anlaşılabilir. Siyasal kastın üst seviyelerine tırmanmanın etnik aidiyetten bağımsız bir biçimde sadece ideolojik sadakate bağlı olduğu Balkanlar'da, sosyalist rejimlerin sona ermesinin önemli kopuşlar yaşanmasına neden olduğuna kuşku yoktur. Sosyalizm sonrası etnik ve dini aidiyetlerin önem kazanması, etnik ve de dinsel azınlıkların ekonomik ve siyasal saygınlık kazanmasına olanak veren geçiş süreçlerinin doğal olarak sancılı yaşanmasına neden olmaktadır.

³⁹ Djordje Stepanovic, "The Path to Weimar Republic? Explaining the Resurgence of the Serbian Far Right after the Fall of Milosevic", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 31, No.7, 2008, s.1196.

⁴⁰ Anthony J. McGhann ve Herbert Kitschelt, "The Radical Right in the Alps: Evolution of Support for the Swiss SVP and Austrian FPÖ", *Party Politics*, Cilt 11, No.2, 2005, s.149. Ayrıca bkz. Herbert Kitschelt, "Political-Economic Context and Partisan Strategies in the German Federal Elections, 1990–2002", *West European Politics*, Cilt 26, No.4, 2003, s.125–152.

⁴¹ Suzan Olzak, *The Dynamics of Ethnic Competition and Conflict*, Stanford, Stanford University Press, 1992.

Etnik merkezlik evrensel bir olgudur ve radikal sağın bunu abartılı bir biçimde siyasal programına eklemelendirildiği söylenebilir. Bununla birlikte, Balkanlar'daki bazı hareketler Yahudi karşıtlığı ile dikkat çekmektedir; oysa bu biraz gariptir. Balkan ülkelerinde, örneğin Yahudi karşıtı propagandanın en yoğun olduğu Romanya'da, Yahudi azınlık ya yoktur ya da ihmal edilecek kadar küçüktür. Yine de Balkanlar bir istisna değildir ve Semitizm karşıtlığı tümünde olmasa da Batı Avrupa'daki bazı radikal sağ partilerin programlarında yer almaktadır. Fakat Yahudi karşıtlığı ile ABD karşıtlığı arasında da kuvvetli bir bağ olduğunun şimdilik altı çizilmelidir. Yine de aynı minvalde, Balkanlar'daki radikal sağı Batı Avrupa'dan ayıran başka bir husus daha dikkati çekmektedir. Balkanlar'daki radikal hareketlerin meselelerin tarihsel devamlılığı hususundaki tutumları Batı'dakilerden farklıdır. Örneğin Şafir Romanya'daki radikal partiler ailesini Ion Antonescu, Corneliu Zelea Codreanu, Ferenc Szálasi, Ante Pavelic ya da Nicolae Ceausescu gibi tarihsel faşist ya da komünist figürlerin politikalarına hayranlık duyan ve sürdürmeye çalışan “radikal devamlılık” partileri ile azınlık ve yabancı düşmanlığından beslenen “radikal dönüş” partileri olarak iki başlık altında incelemekte, bu arada Tudor'un PRM'sini birinci kategoriye dâhil etmektedir.⁴² Asimilasyonu reddeden tüm azınlıkların ülkeden atılmasını savunan Radu Sorescu'nun Ulusal Sağ Partisi (PDN) ise Romanya'daki radikal dönüşçü siyasal görüşün en önemli temsilcisi olmuştur. Bulgaristan'da İç Makedonya Devrimci Örgütü (*Vatreshna Makedonska Revolyutsionna Organizatsiya-VMRO*) gibi siyasal gruplar Makedonya meselesini gündeme getirmeye çabalamaktadır. *Ataka'nın* Osmanlı takıntısı ya da Hırvatistan'daki HDZ'den kopan radikal grupların *Ustaşa* hayranlığı da dikkat çekicidir. Keza Arnavutluk'taki Ulusal Birlik (*Balli Kombetar*) İkinci Dünya Savaşı sonrasında Enver Hoca yönetimindeki komünist direnişçilerin ortadan kaldırdığı iş birlikçi organizasyonun 1990'larda yeniden doğmuş halidir.⁴³

Batı Avrupa'daki radikal hareketler ise karanlık haleflerini reddetme eğilimindedirler ve *irredentist* meseleleri rafa kaldırmış görünmektedirler. Diğer bir deyişle, Balkanlar'daki tüm radikal hareketlerin tarihsel geçmişte kalmış bazı hesaplaşmaları tekrar gün yüzüne çıkarmak istedikleri ve çoğunlukla da *irredentist* oldukları gözlenmektedir. Hemen belirtilmelidir ki, bu tarihsel hesaplaşmaların içinde Balkanlar'daki Osmanlı yönetimiyle ilgili önemli hususlar bulunmaktadır. Yine de Türk fobisinin Balkanlar'daki radikal hareketlerin kesin belirleyici bir özelliği olduğunu söylemek mümkün değildir. Öte yandan, bu tarihsel düşmanlık perspektifinin Balkan uluslarıyla Türkiye arasında engel oluşturabilecek bir yan tesiri olup olmayacağı meselesi ancak “buradaki radikal sağın Batı'daki radikal sağın kotardığı ve desteklediği daha geniş bir anlatıya ne kadar destek vereceği” ile alakalıdır.

⁴² Şafir, “The Mind of Romania's Radical Right”, s.213–221. Söz konusu partiler parlamento-ya temsilci göndermeyi, hatta Romanya'da pek arkası kesilmeyen koalisyon hükümetlerinde yer almayı başarmış olan partilerdir. Bunların yanısıra parlamento'ya ya da Senato'ya üye göndere-meyen radikal siyasal hareketler de; örneğin, Marian Munteanu'nun Romanya Hareketi Partisi (MPR) ya da Brancoveanu Kartalı Derneği, bulunmaktadır.

⁴³ Cas Mudde, *Populist Radical Parties in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s.141.

Medeniyetler Ayrışması/Çatışması

İlgili literatürde genelde Avrupa kıtasındaki radikal sağ partilerin neleri önerdiğinden çok nelere muhalif oldukları meselesi öne çıkartılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında tüm bu partilerin AB ve ABD karşıtlığının ortak olduğu gözlenmektedir. AB ve ABD'ye muhalefetin özünde ise Semitizm karşıtlığı bulunmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, AB bütünleşmesinin Yahudi sermayesinin kontrolündeki ABD'nin şekillendirdiği küreselleşme sürecine yardımcı olduğu düşünülmektedir. Altı çizilmelidir ki, bu hareketler AB'yi tamamen reddetmemektedir. Örneğin Fransa'da Le Pen Soğuk Savaş dönemi boyunca bir Avrupalı savunma ortaklığını kararlı bir biçimde desteklemiştir.⁴⁴ Bununla birlikte, Le Pen'in ya da Avusturya'da Heider'in "devletler Avrupası" anlayışı Yahudi düşmanlığı tonları farklı olmakla birlikte benzer bir Avrupa imgesine işaret etmektedir. Söz konusu Avrupa aslında anlamı muğlak Avrupa kültürü ve Avrupalı kimliğini korumak ve savunmakla yükümlü müstakil uluslardan oluşan bir birliktelik olarak düşünülmektedir.⁴⁵

Burada radikal partilerin küreselleşmeye dair görüşlerinin ilginç bir yönü daha ortaya çıkmaktadır. Avrupalı radikal partilerin pek çoğu Avrupa merkezli evrensel bir normatif düzenin dünyanın geri kalanına dayatılmasına karşı çıkmaktadır. Diğer deyişle, radikal sağ hareketler yeni muhafazakârcı hareketin yumuşak güç stratejilerini paylaşmaktadır. Tam tersine küreselleşme sürecinin melezeleştirme (*hybridization*)⁴⁶ dinamiklerine, bazı yan etkileri nedeniyle tolerans gösterilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu yan etkilerden en önemlisi ise hiç kuşku yoktur ki yasal ya da yasadışı göçtür. Her ne kadar Avrupa'daki radikal hareketlerin tüm Avrupalı olmayan göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmesi yönündeki söylemleri daha çok ilgi (ya da tepki) çekiyorsa da, aslında bu hareketler temelde küresel nüfus hareketlerine ve çok kültürlülüğe karşı genel tavırları ile değerlendirilmelidirler. Bu bağlamda, radikal sağ hareketlerin bir medeniyetler çatışmasını değil fakat bir medeniyetler ayrışmasını sorunsallaştırdıkları söylenebilir. Bunun en az medeniyetler çatışması kadar rahatsız edici olup olmadığı konusu ise tartışmaya açıktır.⁴⁷

Birincisi, Batı'daki radikal hareketler farklı medeniyetlerin birbirlerine kaynaşmasına, karşı çıkmak bir yana, imkânsız gözüyle bakmaktadırlar. Fakat meseleyi asıl can sıkıcı yapan Avrupa kültürünün diğer farklı kültürlerden üstünlüğünü saldırgan bir biçimde savunmalarında yatmaktadır. İkincisi, Batılı radikal partiler "farklılığı" tanımaktan ziyade farklı olanı "öteki" olarak tanımlamak eğilimindedirler. Bu da başka bir sorunu tetiklemektedir. Bu partiler başarılı bir biçimde ulusal sınırlar içinde ya da Avrupa kıtası üzerinde ötekiler yaratmaktadır. Dahası, bunlar ulusal sınırların dışında "tehlikeli ötekiler" yaratmak konusunda da kayda değer bir potansiyele sahiptirler. Özellikle 11 Eylül ve

⁴⁴ Le Pen'in revizyonist yaklaşımdan reddiyetçiliğe uzanan siyasal tavrı için bkz. Helen Drake (Der.), *French Relations with the European Union*, Londra, Routledge, 2005.

⁴⁵ Shields, *The Extreme Right in France*, s.215-216.

⁴⁶ Jan Nederveen Pieterse, *Globalization & Culture: Global Melange*, Plymouth, Rowman & Littlefield Publishers, 2009, s.65-89.

⁴⁷ Bkz. Amir Saeed and David Bates, "Clashing the Civilizations", Jonathan Pugh (Der.), *What is Radical Politics Today*, Londra, Palgrave MacMillan, 2009, s.172; Amitai Etzioni, "The Real Threat: An Essay on Samuel Huntington", *Contemporary Sociology*, Cilt 34, No.5, 2005, s.477.

Fransa'daki yağma olaylarından sonra Batılı olmayana, özellikle İslam'ı, tehlikeli öteki gösterebilmek ve bundan nemalanmak adına önemli avantajlara kavuşmuş görünmektedirler. Öte yandan, radikal partilerin çok nadiren de olsa bazen göç sorununa küresel yapısal bir mesele olarak baktıkları da olmaktadır. Örneğin, İtalya'daki Kuzey Ligi'ne kaynaklık eden İtalyan Sosyal Hareketi (*Movimento Sociale Italiano* –MSI) 1990'lı yıllarda göç sorununun temelinde kuzey ve güney arasındaki ekonomik eşitsizliğin olduğu tezini kararlılıkla savunmuştur.⁴⁸ Fakat devamı olan Kuzey Ligi (*Lega Nord* –LN) özellikle 11 Eylül'den sonra meseleyi medeniyetler çatışması perspektifinden görme eğilimindedir.

Avrupa'daki radikal hareketlerin çok kültürlülüğe muhalefetlerini diğerlerinin liberal ve de insani değerlere içkin Avrupa kültürüyle asla uyum gösteremeyecekleri gerekçesi üzerine bina ettikleri görülmektedir. Örneğin, Hollanda'daki *List Pim Fortuyn*'un (LPF) müteveffa lideri Pim Fortuyn ülkedeki en büyük sorunun İslamlaşma olduğunu savunmuştur. Fortuyn İslam'ın ilkel bir kültür olduğunu ve Müslümanların örneğin kadın haklarını sıradan bir Avrupalı gibi anlayamayacağını ileri sürmüştür. Bu söylem bugün Geert Wilders'in Özgürlük Partisi tarafından devam ettirilmektedir. İsviçre'deki İsviçre Halk Partisi (*Schweizerische Volkspartei*–SVP) Avrupa'daki hükümetleri Hainsworth'un deyimıyla “farklılıkçı doğuştancılık”⁴⁹ (*differentialist nativism*) adına çok kültürlülüğü terk etmeye ve özellikle İslam'ı Avrupa'dan çıkarmaya çağırmıştır. İlginç bir nokta, radikal hareketlerin Müslüman toplumlarda devlet ve din işlerinin birbirinden ayrılmadığına dair tezi sıklıkla tekrarlamalarına rağmen gittikçe dini motifler içeren politik mesajları benimsiyor olduklarıdır. Nitekim Avrupa'nın Hristiyan doğasına yapılan atıfların bu partilere olan desteği arttırmış olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, Hainsworth Avusturya'da Jörg Haider'in Avusturya Özgürlük Partisi'nin (*Freiheitliche Partei Österreichs* –FPÖ) başarısını, partinin Avrupalı Hristiyan değerlerine kuvvetli bir biçimde sahip çıkmasına bağlamaktadır.⁵⁰

Öte yandan, bazı Avrupa ülkelerinde İslam düşmanlığının (*Islamophobia*)⁵¹ yabancı düşmanlığının (*xenophobia*) ötesinde bir sorun olduğunu söylemek mümkündür. Radikal partilerin tutumlarına bakıldığında durum daha da karmaşıklaşmaktadır. Betz, İslam düşmanlığı ve küreselleşme karşıtlığının artık Avrupa'daki radikal sağın temel belirleyici özelliği olduğunu belirtmektedir.⁵² Bununla birlikte, radikal partiler İslam'ı Avrupa'da istememelerine rağmen, diğer bir cephede yani küreselleşmeye karşı duruşlarında da bir müttefik olarak görebilmektedirler. Öyle ki, Britanya'daki Britanya Ulusal Partisi (BNP) Müslümanlar ve Müslüman olmayan Asyalılar ile baskın kültüre dirençleriyle tanınan

⁴⁸ Ignazi, *Extreme Right Parties in Western Europe*, s.48.

⁴⁹ Paul Hainsworth, *The Extreme Right in Western Europe*, Londra, Routledge, 2008, s.74.

⁵⁰ *Ibid.*, s.75

⁵¹ İslamofobi temelde Müslümanları aralarında derin ulusal, etnik, kültürel hatta moral farklılıklar olmasına rağmen, buna aldırmaksızın tek bir kimlik altında toplama gayretidir. Aynı zamanda bir ötekileştirme sürecine işaret etmektedir. Özellikle 11 Eylül olaylarından sonra Müslüman ve terrorist kimliklerinin kaynaştırılmasına yönelik çabalara Batılı toplumdaki ılımlı kesimlerden daha az tepki gelmeye başlamıştır.

⁵² Hans George Betz, “The New Politics of Resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Europe”, *Comparative Politics*, Cilt 25, No.4, 1993, s.413–427.

Sihler, arasında dahi –ikincisinin lehine- bir ayırım yaparken,⁵³ Le Pen başta olmak üzere diğer Avrupalı radikal liderler ABD'nin rakipleri Saddam Hüseyin ve Kaddafi ile yakınlaşabilmekte ya da ABD'deki siyah İslami hareketin lideri Farrakhan'a destek verebilmektedirler.⁵⁴ Aslında bu durum radikal partilerin fiziki ya da mekânsal anlamda medeniyetler ayrışması yanlısı bir tutum geliştirdikleri tezini biraz daha kuvvetlendirmektedir. Her ne kadar zaman zaman ırkçılıkla suçlansalar da bu siyasal hareketlerin Sosyal Darwinizm ya da açık ırkçı politik programlar ile modern Avrupa siyasetinde kendilerine yer bulmaları zordur. Dahası, pek çok yazar bunların bugünkü başarılarını 19. yüzyılın *Öjenizm*'ini⁵⁵ ya da 20. yüzyılın ırkçı faşist tutum ve sembollerini terk etmiş olmalarına bağlamaktadır. Bununla birlikte, özellikle 11 Eylül olayları bu partilerin tutumlarını önemli ölçüde etkilemiştir.

Avrupa'daki radikal partilerin İslam karşıtlığının Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle sosyalist "ötekinin" ortadan kalkmasından itibaren daha belirgin hale gelmiş olduğu söylenebilir. Öyle ki Soğuk Savaş sırasındaki sosyalist tehdidi başta Le Pen olmak üzere radikal liderlerin Avrupalı dayanışması ve dolayısıyla Avrupa bütünleşmesi fikrine topyekûn karşı çıkmasını önleyebilmiştir. Davies ve Lynch, Sovyetler'in dağılmasının radikal sağ partilerde bir süreliğine de olsa ciddi bir siyasal intibak sorunu yarattığını ve boşluğun çok çabuk bir biçimde ulusal birlikteliği tehdit etme ihtimali en yüksek olan Türkler ya da Afrikalılarla doldurulduğunu söylemektedir.⁵⁶ Ayrıca, radikal sağın özellikle kitle imha silahlarının Orta Doğu'daki İran, Suriye, Libya gibi otoriter rejimlerin ya da terörist grupların eline geçmesinden çekinen Batılı hükümetlerin saldırgan tutumlarına içerideki popüler desteğin artmasında da etkili olduğunun altı çizilmelidir. Daha da ötesinde radikal sağın bu stratejisi merkezdeki muhafazakâr ya da ılımlı partilerin ideolojik yönelimini ve seçim stratejilerini etkilemektedir ki bize göre en önemli tehdit de buradan kaynaklanmaktadır. Bu noktada radikal partilerin daha anlaşılabilir medeniyetler ayrışması tezlerini bir yana bırakarak, popülist stratejilerine çarpan etkisi ve daha da ötesinde meşruluk kazandırma potansiyeli yüksek "medeniyetler çatışması" tezine ne kadar hızlı bir biçimde uyum sağladıklarına dikkat çekilmelidir.

Mudde, radikal partilerin problemlili ulus ve devlet kavramsallaştırmasının dört farklı "düşman" yarattığına dikkat çekmektedir. Şimdilik bizi ilgilendiren ulus ve devletin dışında olan düşmanlara dair yaklaşımlarıdır.⁵⁷ Buna göre, radikal partiler açısından kom-

⁵³ Roger Eatwell, "The Extreme Right in Britain: The Long Road to Modernization", Roger Eatwell ve Cas Mudde (Der.), *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge*, Londra, Routledge, 2004, s.71. BNP liderleri İslam tehlikesine karşı Hinduları ve Sihleri yakın bir müttefik olarak gördüklerini çeşitli platformlarda ifade etmişlerdir.

⁵⁴ Peter Davies ve Derek Lynch, *The Routledge Companion to Fascism and Far Right*, Londra, New York, Routledge, 2002, s.30.

⁵⁵ Öjeni, (*Eugenics*) genetik ve sosyal bilimleri birleştirmeye çalışan, temelde sosyal Darwinizm'in tezlerini ispatlamayı hedefleyen çalışmalara verilen addır. Bugün bu türden çalışmalar bugün sahte bilimsel (*pseudo-scientific*) olarak nitelendirilmektedir.

⁵⁶ *Ibid.*, s.162.

⁵⁷ Mudde, *Populist Radical Parties in Europe*, s.64–65. Diğer üçü sırasıyla; hem ulus hem de devletin içindekiler, ulusun içinde fakat devletin dışındakiler ve de ulusun dışında fakat devletin içindekilerdir.

şu büyük ülkeler ya da geçmişteki işgalci güçler bu türden düşmanlardır. Örneğin Macar Adalet ve Hayat Partisi (*Magyar Igazság és Élet Pártja* –MIEP) Macaristan'ın Slavlar tarafından kuşatma altında olduğunu savunmaktadır. Alman radikal partileri Alman Halk Birliği (*Deutsche Volksunion* –DVU) ve Cumhuriyetçiler (*Die Republikaner* –REP) Soğuk Savaş boyunca iki Almanya'nın birleşmesinin Sovyetler kadar ABD tarafından da engellendiğini iddia etmişlerdir. Bu partiler aynı paranoyayı şimdi AB ve Fransa'ya karşı göstermektedirler. Sırp radikaller Almanya, Vatikan, CIA, İtalya ve Türkiye'nin kendilerine karşı uluslararası bir tertibi yürüttüklerine kitleleri inandırmışlardır.⁵⁸ Bulgaristan'daki Bulgar Ulusal Sağ Partisi (BNRP) ve Yunanistan'daki *Helenik* Cephe (EM) Türk komplosu tezini sürekli tekrarlamakta ve hükümetlerini Türklerin eziyet ettiğini iddia ettikleri Ermeniler ve Rumlar gibi topluluklarla dayanışmaya çağırmaktadırlar. Keza Rusya'da da *pan-Türkizm* tehlikesine dikkat çeken Liberal Demokratik Parti (LDPR) başta olmak üzere benzer radikal gruplar bulunmaktadır.

Bu arada Almanlar da en az Türkler kadar düşman olarak görülmektedir. Orta ve Doğu Avrupa ile Fransa'da Alman fobisi kendini hissettirmektedir. Yunanistan'daki *Helenik* Cephe AB'yi örtülü yeni bir Alman işgali olarak tanımlamaktadır. Baltık cumhuriyetlerindeki ya da Macaristan'daki Rus fobisi oldukça belirginken, Sırbistan'daki Sırp Radikal Partisi (SRS) ya da Bulgaristan'daki BNRP Rusya'yı dost ve müttefik olarak görmektedir. Mudde, 1990'ların sonlarında özellikle Doğu Avrupada Rus fobisinin azalmaya yüz tutarken Amerikan karşıtlığının önemli ölçüde büyüdüğünü belirtmektedir. Öte yandan, Avusturya'daki FDÖ ve Belçika'daki *Vlaam Blok* özellikle Afganistan işgali sırasında ABD'yi hararetle desteklemişlerdir. Polonya'daki Leh Aileler Birliği (LPR) de "Hristiyan" ABD'nin radikal İslam ile savaşına destek vermiştir.⁵⁹ Mudde Yahudilere, Çingenele (Roman) ve Müslümanlara karşı düşmanlığı ayrı bir kategoride incelemektedir. Yazara göre geleneksel olarak anti-Semitizm modernizasyonun temsil ettiği her şeye karşı tepki ile ilintilidir. Öte yandan, Romanlar ve Müslümanlar ise geri kalmış, "barbar" olarak tanımlanmaktadırlar. Fakat Romanlar modern olmayan barbar olarak görülürken, Müslümanlar modernliğin içinde fakat modernliği reddeden bir topluluk olarak algılanmaktadır.⁶⁰ Yukarıda da belirtildiği gibi Doğu Avrupa ve Balkanlar'da Yahudi karşıtlığı Batı'dakine oranla daha belirgindir. Sırbistan'daki SRS ve Bulgaristan'daki *Ataka* karalayıcı kampanyalarıyla dikkati çekmektedirler. Dahası *Ataka* anti-Semitizm ile Türk düşmanlığını birlikte harmanlayan hayli ilginç bir propaganda yürütmektedir.⁶¹ Bununla birlikte, yine Sırbistan'da Vuk Draskoviç'in Sırp Yenilenme Partisi (SPO) ve Belçika'daki *Vlaam Blok* gibi radikal partiler tam tersi bir tutum izlemektedirler. Anti-Semitizmin nasıl bir popülizm malzemesi olduğunu gösteren en iyi örnek kuşkusuz Vadim Tudor'un Büyük Romanya Partisidir.

Mudde'a göre, radikal partilerin Müslümanlara yönelik tepkileri niteliklerinden ziyade niceliklerinden kaynaklanmaktadır. Hemen hemen tüm radikal partiler Müslüman-

⁵⁸ Ognjen Pribicevic, "Changing Fortunes of the Serbian Radical Party", Ramet, *The Radical Right in Central and Eastern Europe*, s.193-201.

⁵⁹ Mudde, *Populist Radical Parties in Europe*, s.77-78.

⁶⁰ *Ibid.*, s.79.

⁶¹ *Ibid.*, s.80.

lar arasındaki yüksek doğum oranlarını önemli bir tehdit olarak algılamaktadır. Bununla birlikte, 11 Eylül olaylarından sonra Müslümanlar tehditkâr “nitelikleri” itibarıyla da değerlendirilmeye başlanmıştır. İslam düşmanlığının yer yer paranoyaya büründüğü görülmektedir. Radikal partilerin pek çoğu özellikle Bosna’daki ve Kosova’daki ABD müdahalelerini kuşkuyla karşılamışlardır. Örneğin, İtalya’daki LN ve Avusturya’daki FPÖ, NATO saldırılarının ardında “küresel Amerikan ve İslam imparatorluğu”⁶² emellerinin yattığını iddia etmişlerdir. Bu bağlam içinde Türkiye, ABD’nin sadık müttefiki olarak bölgedeki nüfuzunu yaymaya çalışan tehlikeli bir güç olarak resmedilmektedir. İspanyol DN ise Türkleri, Arnavutları ve Arapları Avrupa’yı kuşatan işgalci kuvvetler olarak tanımlamıştır. *Helenik* Cephe medeniyetler arasında savaş tezine sarılmış, Fransa’da Afrikalı göçmenlerin çıkardığı isyanı İslam’ın beşinci kolunun Batı medeniyetini yıkmak üzere nihayet harekete geçtiği şeklinde yorumlamıştır. Bulgaristan’daki BNRP de hükümetin Türklerin ve Romanların Hristiyan çocuklarını evlat edinmesini önleyici bir yasa çıkarması fikrini ortaya atmıştır.⁶³ 2001’deki mini iç savaş sırasında Makedonya’da milliyetçi kesim El-Kaide’nin Arnavut UÇK’ya destek verdiğini iddia etmiştir. Hatta tam bu sıralarda Arap terörist sanılarak bir minibüs dolusu Hint ve Pakistanlı işçi yanlışlıkla öldürülmüştür.⁶⁴ Bu arada İslam düşmanlığını öne çıkartmayan tek radikal parti Hırvatistan’daki Hırvat Hak Partisidir (HSP). Bu durum *irredentist* programı ile tanınan partinin Bosna’daki Müslüman Boşnakların aslında Hırvat olduklarını iddia eden teziyle alakalıdır.⁶⁵

Balkanlar’daki radikal sağın Türkiye karşıtı argümanlara farklı bir yönden katkıda bulunması ihtimali de bulunmaktadır. Balkanlara özgü “*Türkokratya*”⁶⁶ başka bir damarla, İslam düşmanlığıyla kolayca sentezlenebilir bir kimyaya sahiptir ve de hızla değişen siyasal koşullar radikal sağ hareketlerin bu bileşimi tehlikeli bir biçimde kullanmasına izin verilmektedir. Yakın zamanda küreselleşme çerçevesinde akademik dünyada sıkça referans verilen melezleşme, *glokalizasyon*⁶⁷ gibi argümanlar ya da çok kültürlülük gibi yaklaşımlar,

⁶² Ibid., s.84.

⁶³ Ibid., s.85.

⁶⁴ Zhidas Daskalovski, “Democratic Consolidation and Stateness Problem: The Case of Macedonia”, *The Global Review of Ethnopolitics*, Cilt 3, No.2, 2004, s.65. Bu nedenle dönemin İçişleri Bakanı Ljube Boskovski Lahey’de yargılanmıştır.

⁶⁵ Mudde, *Populist Right Parties in Europe*, s.86.

⁶⁶ Yunanlı milliyetçilerin genel olarak Osmanlı yönetimi altında geçen yüzyılları tanımlamak amacıyla kullandığı *Türkokratya* (Türk yönetimi) kavramına konuyu farklı perspektiflerden değerlendiren yazarlarca genellikle alçaltıcı (*pejorative*) bir anlam verilmiştir. Balkanlarda 500 yıl süren Osmanlı idaresi başta Yunanlılar olmak üzere pek çok Balkan milliyetçisi tarafından Balkanlar’ın parçası olduğu düşünülen Avrupa’dan ekonomik, teknolojik ve de siyasal anlamda geri kalmışlığının yegane nedeni olarak görülmektedir. Bkz. Robert Bideleux ve Ian Jeffries, *A History of Eastern Europe: Crisis and Change*, Londra, New York, Routledge, 1998, s.38-41. Ayrıca bkz., Peter Sugar, *Southeastern Europe under Ottoman Rule, 1354-1804*, Seattle, University of Washington Press, 1977; Maria Todorova, *Imagining the Balkans*, Oxford, Oxford University Press, 2009; İlber Ortaylı, *Osmanlı Barışı*, İstanbul, Da Yayıncılık, 2004.

⁶⁷ “Glokalizasyon”, küreselleşme ve yerleşmenin eş zamanlılığına vurgu yapan bir kavramdır. İlk kez Roland Robertson tarafından kullanılmıştır. Yerel topluluklar küresel kaynaklarla stratejik ilişkiler kurmak vasıtasıyla yerel meselelerini çözmeye yöneldiklerinde söz konusu durumsallık teşhis edilebilir hale gelmektedir. Daha geniş bilgi için, bkz. Roland Robertson, “Glocalization:

teröre karşı savaş, şer eksenli gibi argümanlar ya da medeniyetler çatışması menşeli *yeni-oryantalist* yaklaşımlar karşısında hızlı bir biçimde kan kaybetmeye başlamışlardır. İkinci önemli nokta, Türklerin Batı ve Orta Avrupalılar tarafından kültürel anlamda Romenler, Bulgarlar, Hırvatlar ve Sırlara oranla çok farklı algılanmasıdır. Durumu daha da kritik yapan hiç şüphesiz Türkiye'nin AB üyeliğidir. Üçüncüsü, Türk fobisi Türkiye'nin AB'ye alınmasına topyekûn muhalif Avrupa'daki radikal sağ ile Balkanlardaki radikal partiler arasında kendiliğinden bir organik köprü oluşturmaktadır. Hâlbuki yukarıda da değinildiği üzere, Balkanlar ve Batı Avrupa'daki radikal partileri doğuran koşullar birbirinden farklıdır. Fakat Türkiye karşıtlığı konusu üzerindeki mutabakat o kadar güçlüdür ki, Doğu ile Batıdaki radikaller arasındaki ittifak ilişkilerini dahi etkilemiştir.

Avrupa Parlamentosu: Doğru Mekân

AB karşıtlıklarına rağmen radikal sağ partilerin özellikle AB Parlamentosu ile özel bir ilişki içinde olduklarının altı çizilmelidir. Radikal hareketlerin özellikle Avrupa Parlamentosu seçimlerine artan bir ilgi göstermeye başladıkları söylenebilir. Tabii ki bu ilginin sebebi genelde katılım oranlarının düşük olduğu AB Parlamentosu seçimlerinde daha kolay başarılar elde edebilmeleridir. Bununla birlikte, radikal partilerin asıl amaçlarının AB seçimlerindeki başarılarını ulusal parlamento seçimlerine taşımak olduğu gözlemlenmektedir.⁶⁸ Söz konusu partilerin AB Parlamentosu içinde bir grup oluşturarak birlikte hareket etmek konusunda pek de istekli olmadıkları da hesaba katılacak olursa, yukarıdaki görüş biraz daha haklılık kazanabilmektedir. Örneğin Minkenbergl sadece 1984 ve 1989 seçimlerinden sonra Le Pen'in Ulusal Cephesinin bu türden bir oluşuma önderlik ettiğini belirtmektedir. Fakat bu radikal sağ AB Parlamentosu içindeki diğer Avrupa karşıtı grup olan Uluslar Avrupa'sı için Birlik (*The Union for a Europe of Nations –UEN*) kadar kalıcı olamamıştır. Dahası radikal sağın bu gevşek koalisyonunda yer alan parlamenterler sayısal anlamda da aykırı kalmışlardır (yaklaşık yüzde 3–4).⁶⁹

Minkenbergl 2004'teki AB seçimleri sırasında Birliğe henüz aday olmayan Doğu Avrupa ülkelerindeki radikal sağ hareketlerin Batı'dakilere sempati duyduklarını çeşitli vesilelerle ifade etmiş olduklarını –örneğin AB Parlamentosundaki bu gruplara gözlemci göndermek gibi- belirtmektedir. Minkenbergl 2004'teki genişlemeden önce yaptığı çalışmasında, AB'ye üye olmayı sabırsızlıkla bekleyenlerin çoğunlukta olduğu bu aday ülkelerde radikal sağ hareketlerin muhalefeti etkisiz kalmışsa da gelecekte bunların konumunun ne olacağına dair bir öngöründe bulunmanın zor olacağını belirtmiştir. Gerçekten de, aşağıda daha detaylı tartışılacağı üzere, 2005 yılı Balkanlar da dâhil tüm Avrupa'daki radikal

Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity”, Mike Featherston, Scott Lash ve Roland Robertson (Der.), *Global Modernities*, Londra, Sage Publications, 1997, s.25–44. Detaylı örnekler için bkz. Patrick Mendis, *Glocalization: The Human Side of Globalization As if Washington Consensus Mattered*, Morisville, Lulu Press, 2007.

⁶⁸ Givens, *Voting Radical Right in Western Europe*, s.10–13.

⁶⁹ Le Pen 1984'te Yunan EPEN (*Ethniki Politiki Enosis*), İtalyan MSI ve de Ulster Birlik Partisini Avrupa Sağı Grubu adı altında birleştirmeyi başardı. 1989'da ise MSI'yı dışarda bırakan fakat Alman *Republikaner* ve *the Vlaams Blok*'u dâhil ederek söz konusu parlamenter grubunu devam ettirdi.

partiler için önemli bir yıldır. Türkiye'nin Avrupa'dan dışlanması şüphe yok ki üzerinde kuvvetli mutabakat bulunan önemli konulardan biridir. Mudde'a göre bu iddia Türklerin Avrupalılarla etnolojik ya da kültürel herhangi bir bağı bulunmadığı, dahası aşırı İslamcı grupları içinde barındırdığı tezleri etrafında ortaya konmaktadır. 2005'te Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerinin başlamasına yeşil ışık yakılmasının radikal sağı daha da hareketlendirmiş olması dikkat çekicidir. İtalya'da, Fransa'da, Hollanda ve Belçika'da "Türkiye'ye hayır kampanyaları düzenlenmiştir. Belçika'daki *Vlaam Blok* Türkiye karşıtı Avrupalıları çatısı altında toplamayı düşündüğü bir "Türkiye'ye Hayır Komitesi" dahi oluşturmuştur.⁷⁰ Türkiye meselesi, Avrupa'nın coğrafi sınırlarının neresi olduğuna dair yan bir tartışmayı da tetiklemiştir.

2005 yılına kadar Avrupa Parlamentosunda radikal sağ olarak tanımlanabilecek sekiz parti bulunmaktaydı. Bu partiler bir parlamento grubu (en az 30 parlamenter) oluşturacak sayıya sahip olmalarına rağmen (LPR 10, FN 7, LN 4, *Vlaam Blok* 3, geri kalanları birer parlamenter göndermişlerdir) bir araya gelmeyi başaramamış, farklı gruplara dağılmışlardır. Bununla birlikte, herhangi bir gruba bağlı olmayan radikal sağ parlamenterler önemli bir girişime önyak olmuşlardır.⁷¹ Kasım 2005'te Haider'in FPÖ'den koptuktan sonra kurduğu Avusturya'nın Geleceği İçin İttifakın (BZÖ) düşünce kuruluşu olan Özgürlük Akademisi (*Freiheitliche Akademie*), Avrupa'daki tüm radikal partileri bir araya getiren bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıya Avusturya'dan FPÖ, Fransa'dan FN, Belçika'dan *Vlaams Belang* (ırkçı olduğu gerekçesiyle 2004'te kapatılan *Vlaams Blok*'un devamı), Bulgaristan'dan *Ataka*, Romanya'dan Büyük Romanya Partisi, İspanya'dan yeni kurulmuş olan *Alternative Española* (AE) ve İtalya'dan *Azione Sociale* ve Sosyalist Hareket (*Movimento Sociale-Fiamma Tricolore -MS-FT*) katılmış ve radikal sağın Avrupa'daki geleceğini ve aralarındaki iş birliği olanaklarını tartışmışlardır.⁷²

Toplantının sonunda taraflar merkezi Viyana'da olmak üzere bir Avrupalı Vatandaşlar, Ulusal Parti ve Hareketler için Temas Forumu kurduklarını ilan etmişlerdir. Ayrıca Bulgaristan'daki *Ataka* ve Romanya'daki PRM'den gelen parlamenterlerin AB Parlamentosundaki bağımsız radikal parlamenterlere katılacakları ilan edilmiştir. Taraflar önceliklerini ifade ettikleri sekiz maddeden oluşan Viyana Deklarasyonu'nu yayınlamışlardır ki Türkiye'nin AB üyeliğinin engellenmesi de bu deklarasyonda yer almıştır.⁷³ Bulgaristan ve Romanya'nın Birliğe dâhil olmasından sonra bu partilerin katılımıyla 20 parlamenterden oluşan Kimlik, Gelenek ve Egemenlik Grubu (ITS) oluşturulmuştur. Bu oluşumun amacı radikal partilerin AB Parlamentosu içinde müstakil bir grup kurmasını sağlamaktır. Böylelikle, parlamento gündemini belirleme şansına ve daha fazla mali desteğe sahip olmayı amaçlamışlardır.⁷⁴

⁷⁰ Christina Schori Liang, "Europe for Europeans: the Foreign and Security Policy of the Populist Radical Right", Christina Schori Liang (Der.), *Europe for Europeans: the Foreign and Security Policy of the Populist Radical Right*, Burlington, Ashgate, 2007, s.13.

⁷¹ Mudde, *Populist Right Parties in Europe*, s.179. Bu arada Danimarka'dan DFP, İtalya'dan LN ve Polonya'dan PiS toplantıyı hararetle tebrik etmişlerdir

⁷² "Far Right Parties in Europe Join Forces", *The Brussels Journal*, 17 Kasım 2005, <http://www.brusselsjournal.com/node/484>, (Erişim Tarihi 2 Mart 2010).

⁷³ Liang, "Europe for Europeans", s.13-14.

⁷⁴ Ibid., s.14.

Bu grubun 2007'deki manifestosu 2005'teki Viyana Deklarasyonu'yla paralel olmakla birlikte, Türkiye'den açıkça söz edilmemektedir. Fakat bunun yerine "Hristiyan değerlerine, kültürüne ve de Avrupa medeniyetinin geleneklerine bağlılık" ifadesine yer verilmektedir. Her ne kadar bu grup Avrupa Parlamentosu'ndaki karar verme sürecinde belirleyici bir rol oynayamayacak olsa da konumu ve politik söylemi itibarıyla medyanın dikkatini cezp edeceği beklenmiştir; öyle de olmuştur. Bununla birlikte, bu radikal ittifak daha bir yılı doldurmadan iki üyesinin ayrılmasıyla parlamento grubu olabilme potansiyelini yitirmiştir.⁷⁵ Grubun dağılmasında başrolü Türkiye'nin AB üyeliğine nispeten ılımlı bakan Romen PRM oynamıştır.⁷⁶ Bu arada 2007'de Bulgaristan ve Romanya'da yapılan seçimler radikallerin istediği gibi sonuçlar vermemiştir. Romanya'daki Tudor'un partisi yüzde 5'lik barajın altında kaldığından parlamenter çıkaramamıştır. Bulgaristan'daki Siderov'un *Ataka'sı* yüzde 14,2 oranında oy toplayarak ancak üç parlamenterle Avrupa Parlamentosuna girmeyi başaramıştır. Fakat Alessandra Mussolini ile tartışmasından sonra Tudor ITS'den kopmuş ve böylelikle de radikal bloğun ileride bir parlamenter grubu oluşturması yönlü planlarını alt üst etmiştir.⁷⁷

Katılımın rekor bir biçimde düştüğü (yüzde 43) 2009'daki Avrupa Parlamentosu seçimlerine radikal sağın damgasını vurduğu söylenebilir. Seçmenin ekonomik kriz nedeniyle siyasetçileri cezalandırdığı bu seçimlerde, merkez partiler önemli oy kaybına uğramışlardır. Seçimlerde Hollanda'da Geert Wilders'in radikal partisi, Hristiyan demokratların ardından yüzde 17 ile en fazla oy toplayan parti olmuştur. Radikal sağ partiler Avusturya'da yüzde 17,7, Danimarka'da yüzde 14,4, Slovakya'da yüzde 19,4 oranında oy toplamışlardır. Macaristan ilk kez Avrupa Parlamentosu'na üç radikal temsilci göndermiştir.⁷⁸ Yine de Birliğin büyük ülkeleri Almanya ve Fransa'daki merkez partiler bu ülkelerdekiler kadar hırpalanmamışlardır. İlk bakışta kabaca Fransa'da Sarkozy'nin açık Türkiye karşıtlığının ve göç karşıtı tutumunun partisi UMP'nin radikal Le Pen'in tabanını da erittiği tezini öne sürmek mümkündür. Le Pen parlamento üyeliğini devam ettirmekle birlikte FN'si yüzde 10'lardan yüzde 6,5'e gerilemiştir. Fakat kapitalizm karşıtı partilerin de kriz nedeniyle oy kazandıkları düşünülürse Türkiye karşıtlığının anlamlı bir değişken olup olmadığı tartışmaya açıktır. İtalya'da Berlusconi'nin önderlik ettiği siyasal bloğun

⁷⁵ Avrupa Parlamentosu Başkan Yardımcısı Romen parlamenterler Daniela Buruiana-Aprodu ve Christian Stanesco'nun (PRM) ayrılmasıyla bu grubun fiili olarak son bulunduğunu duyurmuştur. *European Parliament (Electronic Bulletin)*, 16 Kasım 2007. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20071109BRI12778+ITEM-003-EN+DOC+XML+V0//EN&language=EN> (Erişim Tarihi 3 Nisan 2010).

⁷⁶ Tudor'un Türkiye'ye karşı bilinen tek eylemi 2002'de Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM) üyesiyken Yunanlı üyelerin de içinde bulunduğu diğer bazı parlamenterlerle birlikte sunduğu "Ayasofya'nın Hristiyan Dünyasına İadesi" başlıklı öneridir. Karaman Milletvekili Ziya Ünal'ın Dışişlerinden sözkonusu önerge ile ilgili yazılı sorgu önergesine Bakanlığın Siyaset Planlama Genel Müdür Yardımcılığı tarafından verilen cevabın orijinal metni için <http://www2.tbmm.gov.tr/d21/7/7-5902c.pdf> (Erişim Tarihi 10 Nisan 2010).

⁷⁷ Svetozar A. Andreev, "The Unbearable Lightness of Membership: Bulgaria and Romania After 2007 EU Accession", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 42, No.3, 2009, s.384.

⁷⁸ "European Elections 2009: Far-Right and Fringe Parties Make Gains Across Europe Amid Low Turnout", *Telegraph*, 8 Haziran 2009, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/5471893/European-elections-2009-far-right-and-fringe-parties-make-gains-across-Europe-amid-low-turnout.html> (Erişim Tarihi 3 Nisan 2010).

üyeyi olan radikal Kuzey Ligi oylarını yüzde 8,9'dan yüzde 10'lara taşımayı başarmıştır. Öte yandan Antonio Di Pietro liderliğindeki radikal Değerler İtalyası oylarını ikiye katlayarak yüzde 9'lara ulaşmıştır.

Balkanlar'a dönülecek olursa, Bulgaristan'da yüzde 12 oy toplayarak 2 sandalye elde eden *Ataka*'nın 2007'deki 14,2 ile üç sandalyeye sahip olduğu düşünülürse, hızını kaybetmiş olduğu gözlemlenmektedir.⁷⁹ Romanya'da da radikal PRM oylarını yüzde 4,15'ten 8,65'e yükseltmiş ve 3 sandalye kazanmayı başarmıştır. Tudor'un Macar ve Roma karşıtı tutumunda herhangi bir değişiklik olmamakla birlikte, Romanya'da önemli bir konuma gelmesinin bu seçimlerde başarılı olmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁰ Denilebilir ki, Tudor açısından Avrupa seçimlerindeki başarıyı ulusal meclise havale etme süreci tersine işlemiştir. Yunanistan'daki Türkiye karşıtlığı ile bilinen Yunan Popüler Ortodoks Birliği de (*Laikos Orthodoxos Synagermos*-LOS) bu seçimlerde oy oranını yüzde 7,4'e yükselterek iki sandalye kazanmayı başarmıştır. Böylelikle Avrupa Parlamentosundaki radikal parlamenter sayısı 27'ye yükselmiştir. Bu partilerin hangi kesimlerden oy aldığı ile ilgili detaylı analizler henüz yapılmamıştır ve bu yüzden siyasal kampanyalarındaki Türkiye karşıtlığının seçmenin tercihi arasında ne tür bir ağırlığı olduğu konusunda tutarlı bir yorum yapmak mümkün değildir.

Öte yandan, AB'ye kuşkuyla yaklaşan milliyetçi, İslam düşmanı ve doğuştancı (*nationalist*) siyasal hareketlerin şemsiye grubu Özgür ve Demokratik Avrupa 32 parlamentere (yüzde 4.3) sahiptir.⁸¹ Bu grubun içinde İtalyan Kuzey Ligi, Yunan LOS, Danimarkalı *Dansk Folkeparti*, Türkiye karşıtlığı ile de tanınan Fransız Fransa için Hareket Partisi (MPF) ve Slovak Ulusal Partisi (SNS) gibi radikal sağın içinde gösterilen hareketler bulunmaktadır. Bu hareketlerin öncelikli ortak tutumu AB bütünleşmesine karşı muhalefet olmakla birlikte, radikal sağ hareketlerle birlikte Türkiye aleyhtarı kampanyalara da destek vermeleri kuvvetle mümkün görünmektedir. Yine de bu hareketlerin Avrupa Parlamentosu'nun karar verme sürecini doğrudan etkileme şansları hiç yoktur. Fakat unutulmamalıdır ki, Avrupa Parlamentosu'nda üyelik medyaya ulaşmak açısından geniş olanaklar sağlamaktadır. Her ne kadar bu partiler genel olarak AB'de ve de üye ülkelerde sıra dışı kalsalar da doğru zamanda doğru meseleyi desteklerinde yaratacakları etkinin de büyük olacağıın altı çizilmelidir.

Doğru Zamanlama ve Meseleler

Batıdaki radikal partilerin küreselleşmenin beraberinde getirdiği melezleşmeye ya da "kültürlerin füzyonuna"⁸² karşı muhalefetlerini ve İslam karşıtı tutumlarını kamuoyu nez-

⁷⁹ *European Parliament, Results of the 2009 Elections: Bulgaria*, <http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/staticDisplay.do?sessionId=75F913475380CCF8AC4FE8C2DE3B9BEF.nod&language=EN&cid=212&pageRank=23> (Erişim Tarihi 3 Nisan 2010).

⁸⁰ Alina Mungiu-Pippidi (Der.), *Romania After 2000: Threats and Challenges*, UN Development Program Romania and Romanian Academic Society, Early Warning Report, 2001.

⁸¹ Bu Parlamento grubunda adı geçen radikal sağ partilerin dışında Hollanda'dan radikal Protestan SGP (*Staatkundig Gereformeerde Partij*), Litvanya'dan Düzen ve Adalet Partisi (*Partija Tvarka ir Teisingumas*), Finlandiya'dan Gerçek Finliler (*Perussuomalainen*) ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP) yer almaktadır. Grubun internet sitesine <http://www.efdggroup.eu/> adresinden ulaşılabilir.

⁸² Bkz. Peter O. Stummer ve Christopher Balme (Der.), *Fusion of Cultures*, Amsterdam, Asnel Papers 2, 1996.

dinde daha da meşru ve kabul edilebilir hale getirmek adına kullanabilecekleri meseleler oldukça fazladır. İkinci bir husus, söz konusu meselelerin tüm Avrupa'da ve de müstakil AB üyelerinde yarattığı etkilere dairdir. Diğer deyişle, söz konusu meseleler medeniyet farklılığı tartışmasının öznesi olarak daha geniş bir platformda ilgi uyandırabildikleri gibi, iç siyaset ve müstakil ulusal kültüre dair daha sınırlı tartışmaların da merkezine taşınabilmektedirler. Bununla birlikte, dikkat çekilmek istenen nokta, hangi platformda ortaya çıkarsa çıksın bir süre sonra bu meselelerin hem genel hem de özelde tartışmaların ortak konusu haline gelmekte olduğudur. Bu yayılma (*spill-over*) sürecinde radikal sağ partiler önemli roller üstlenmektedir.

Bu konudaki literatür incelendiğinde özellikle 1979'daki İran devriminin bir dönüm noktası teşkil ettiği görülmektedir. Bu yıllardaki en dikkat çekici gelişme yayınladığı “Şeytan Ayetleri” kitabı nedeniyle Salman Rushdie'ye karşı 1989'da ölüm fetvası verilmesidir. Kitabın Müslüman ülkelerde yayınlanmasının yasaklanması, Londra'daki gösteriler ve bazı kitapevlerinin kitabı satışa sundukları için saldırıya uğradığı yönündeki iddialar ile başlayan “ifade özgürlüğü” tartışması, İngiltere sınırlarından hızlı bir biçimde taşınmış, Doğu'nun da katıldığı bir medeniyetler tartışmasına dönüşmüştür. Radikal partiler ise meseleyi yabancı düşmanlığı platformuna taşımakta daha bir başarılı olmuşlardır.⁸³ Örneğin, fetva ile aynı yıl Le Pen'in FN'si Fransa'daki devlet okullarında türban ya da hicap gibi örtülerin okullarda kullanılması ile ilgili tartışmaları (*affaire du foulard*) ustalıkla oya çevirmeyi başarmıştır.⁸⁴

Radikal sağ açısından karlılığı tartışılmaz en büyük travmatik gelişme hiç kuşkusuz 11 Eylül ve ardından Londra ile Madrid'deki terörist eylemlerdir. Bu hadiselerin küresel etkileri radikal partilerin siyasal söylemlerine daha bir güç katmıştır; yani başka bir yönden çarpan etkisi yaratmıştır. Bu herkesçe malum husus bir yana bırakılacak olursa, bir başka örnek, 2006 yılında Danimarka'daki *Jyllands-Posten* gazetesinde yayınlanan karikatürler meselesidir. Karikatürlere Danimarka'daki İslami grubun tepkisiyle başlayan tartışma, Danimarka ile Müslüman ülkeler arasında diplomatik krize dönüşmüştür. Danimarka'daki radikal sağ, İslam dünyasından yükselen eleştiri ve kızgınlığı ülkedeki “ifade özgürlüğüne” yönelik maksatlı bir taarruz olarak resmetmiştir. Bu arada, Başbakan Anders Fogh Rasmussen'in koalisyon ortakları arasında radikal ve İslam düşmanı Danimarka Halk Partisinin (DFP) bulunması meselenin ülkenin siyasal dengelerini ilgilendiren bir hal aldığı yorumlarına da neden olmuştur. Çok geçmeden karikatür krizi Doğu ve Batı arasında genel bir kriz halini almıştır.⁸⁵

⁸³ Bkz. Stuart Hall, “The Question of Cultural Identity”, Kate Nash (Der.), *Readings in Contemporary Political Sociology*, Oxford, Blackwell, 2000, s.119–120. Ayrıca bkz. Amin Malak, “Reading the Crisis: the Polemics of Salman Rushdie's ‘the Satanic Verses’”, *ARIEL-A Review of International English Literature*, Cilt 20, No.4, 1989, s.176–186. Şeytan Ayetleri ile ilgili İngiltere'deki tartışmalar için bkz. Robert Miles, *Racism after Race Relations*, New York, Routledge, 2004.

⁸⁴ Shields, *The Extreme Right in France*, s.236–7. FN'nin adayı Marie France Stirbois 1989'da Dreux'daki ara seçimlerde oyların yüzde 60'ından fazlasını toplamıştır.

⁸⁵ Anna Triandafyllidou, “The Mohammed Cartoons Crisis in the British and Greek Press”, *Journalism Studies*, Cilt 10, No.1, 2009, s.36–53; Ana Belen Soage, “The Danish Caricatures Seen from the Arab World”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, Cilt 7, No.3, 2006, s.363–369

Diğer bir örnek Hollanda'daki referandumdan Avrupa Anayasası'na hayır çıkmadır. Wilders'in mensubu olduğu Özgürlük ve Demokrasi İçin Popüler Parti (*Volkspartij voor Vrijheid en Democratie-VVD*) referandum kampanyasını neredeyse tamamıyla Türkiye karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı üzerine kurmuştur.⁸⁶ Hiç şüphe yok ki radikal sağın siyasal mesajına çarpan etkisi veren olaylar 2002'de politikacı Pim Fortuyn ve 2004'te VVD mensubu film yapımcısı Theo van Gogh'un öldürülmesidir. Özellikle son cinayeti Hollanda'daki kutsal mekânlara yönelik karşılıklı Vandalizm eylemleri izlemiştir.⁸⁷ Wilders'in kendisine daha yakın radikal isimlerle birlikte daha kışkırtıcı ve dolayısıyla medyatik Özgürlük Partisi'ni (*Partij van de Vrijheid-PVV*) bu yıl kurmuş olması tesadüf değildir. Avrupa'daki radikal hareketlerin bir başka işlevinin yüksek sesli siyasetleri vasıtasıyla bu türden müstakil olaylara İslam dünyasından gelen kınamaların duyulmasını engellemek olduğu söylenebilir. Nihayetinde Hollanda'daki cinayetlerin yanı sıra Afganistan'daki tarihi Buda heykelinin Taliban tarafından tahrip edilmesi, kadın hakları ve hatta Salman Rushdie'ye çıkarılan ölüm fetvası nedeniyle Doğu'dan yükselen eleştiriler Avrupa medyasının ilgisini bu partilerin kışkırtıcı söylemlerinden daha az çekmiştir.⁸⁸ Batı'daki İslam karşıtlığının belki de en çarpıcı örneklerinden biri Temmuz 2011'de Norveç'te yaşanan bombalama ve katliam vakasıdır. Başkent Oslo'daki bombalamanın ardından ülkede yaşayan Müslüman liderler medya tarafından fazla sorgulanmadan suçlu ilan edilmişlerdir. İşin ilginç tarafı Utøya adasındaki katliamın ardından suçlunun bir ırkçı Norveçli olduğunun anlaşılmasının yarattığı şok dalgasıdır. Öyle ki, böylesi bir şiddet eyleminin Müslümanlar dışında birinin, bir Avrupalının işi olduğu gerçeği Batı kamuoyunu daha fazla şaşırtmış görünmektedir. Bu durum Avrupa'da radikal sağın söylemlerini sıra dışı olarak adlandırmanın fazla iyimser olacağını, tam tersine bunların etkisini arttıracak yeterli duygusal ve bilişsel koşulların hali hazırda mevcut olduğunu göstermektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Balkanlar'daki radikal sağ partilerin İslam ve Türk karşıtlığı daha derin kökleri olan bir meseledir. Buradaki partilerin Batı'dakiler gibi travmatik müstakil olaylara çok da ihtiyacı bulunmamaktadır. Öte yandan, Balkanlar'daki *Türkokratya* ile anti-Semitizm'in benzer bir biçimde abartıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin, Türkler Bulgaristan dışında demografik anlamda önemli bir azınlık değildirler. Fakat her iki grup da ulusun egemenliğinin önünde ciddi bir engel olarak görülmektedir. Bununla birlikte, arada önemli de bir fark bulunmaktadır. Anti-Semitizm küreselleşme ve kapitalistleşme gibi modernliğe ait süreçlerle ilişkilendirilmişken, *Türk karşıtlığı* modernleşmeyi tavsatan gerici güçlerle ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda, *Türkokratya* Batıdaki İslam ya da Türk karşıtlığından farklı olarak kimliğe içkin, dolayısıyla da zamandan ve

⁸⁶ Kees Aarts ve Henk van der Kolk, "Understanding the Dutch 'No': The Euro, The East and the Elite", *PS: Political Science and Politics*, Cilt 39, No.2, 2006, s.243-246; Marcel Lubbers, "Regarding the Dutch 'No' to the European Constitution: A Test of the Identity, Utilitarian and Political Approaches to Voting No", *European Union Politics*, Cilt 9, No.1, 2009, s.59-86.

⁸⁷ Maarten Hajer ve Justus Uitemark, "Performing Authority after the Assassination of Theo Van Gogh", *Public Administration*, Cilt 86, No.1, 2008, s.5-6.

⁸⁸ Mustafa Hussain, "The Cartoons Controversy and the Danish Press", *Quaderns del CAC*, No.27, s.47-58.

olaylardan daha bağımsızdır. Bu durum en belirgin biçimde AB üyesi Bulgaristan'da, kısmen AB adayı Hırvatistan ve Makedonya'da ve en çarpıcı biçimde AB'ye adaylığa yakın Sırbistan'da gözlemlenebilmektedir.

Bulgaristan'da Türklere dair önyargılar, ülkedeki etnik tansiyonun önemli sebeplerinden biridir. Öte yandan, *Ataka'nın Türkokratya'nın zamandan bağımsızlığını (non-temporality)* maharetle değerlendirdiği gözlemlenmektedir. Kavalski'ye göre partinin 2005'deki parlamento seçimlerindeki başarısı, Bulgar milliyetçilerinin demokratik topluma dönüşmenin beraberinde getirdiği sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlardan ötürü Türk ve diğer Müslüman gruplardan birer günah keçisi yarattıklarını doğrulamaktadır. Diğer tarafta Kavalski çok önemli bir soru daha sormaktadır; "Türk-Müslüman karşıtlığı, neden 2005'ten önceki dönemde böylesi bir fark yaratmamıştır?"⁸⁹ Hâlbuki Bulgaristan'da Türk azınlık arasında doğum oranlarının yüksek olması sosyalist rejim döneminden beri bir sorun olarak görülmüştür. Milliyetçi kesimlerin tepkili olduğu Avrupa Konseyi'nin Azınlıklar Hakkında Çerçeve Sözleşmesi, Bulgaristan tarafından 1999 yılında onaylanmıştır. Türk azınlığın Hak ve Özgürlük Hareketi (HÖH) Bulgaristan'da çok partili döneme geçişin başından itibaren kilit bir rol oynamaktadır. Dahası Kavalski 2000'lerin başlarına kadar *Türkokratya'nın* da devamlı tekrara bağlı olarak banalleşme eğilimi gösterdiğinin altını çizmektedir.

Birincisi, Batı'daki radikal sağ açısından doğru zaman, mesele ve yer argümanlarının, Bulgaristan için de geçerli olduğu teslim edilmelidir. Yukarıda bahsedilen hadiselerin Bulgaristan'daki Türklere dair önyargıların canlandırılmasında katkısı olduğu inkâr edilemez. İkincisi, radikal unsurların medyanın ilgisini kolaylıkla çekebilecekleri parlamentolarda (ulusal-AB) kendilerine daha rahat yer bulabildiklerinin altı çizilmelidir.⁹⁰ Üçüncüsü, yukarıda da değinildiği gibi, uzun yıllar sonra ilk kez 2005'te Avrupa'daki tüm radikal sağ partileri bir araya getirecek bir platform oluşturulmuş ve Türkiye'nin AB üyeliğine muhalefet ortak prensip olarak açıklanmıştır. *Ataka'nın* bu dönemdeki siyasal söylemindeki en çarpıcı iddiasının "Türkleştirilmek" (*Turkification*) olduğunun altı çizilmelidir. Bu Türkleşme endişesi Jivkov'un 1980'lerin ortalarından itibaren yürüttüğü *rejenerasyon* siyasetinin hareket noktasıdır ve pek de yeni bir iddia değildir.⁹¹ Bir anlamda, *Ataka* yeni dönemde Türkleş(tiril)meyi Bulgaristan'ın yeni koşullarına uyarlamaktadır. Söyleminin en çarpıcı yanı ise Türkiye'nin AB'ye girmesinin Türkleştirilme komplosunun son ayağını teşkil edeceğidir. Fakat meselenin daha can sıkıcı boyutu *Ataka'nın* tek örnek kalmaya-çağıdır.

⁸⁹ Emilian Kavalski, "Do not Play with Fire: The End of the Bulgarian Ethnic Model or the Persistence of Inter-Ethnic Tensions in Bulgaria?", *International Journal of Muslim Minority Affairs*, Cilt 27, No.1, 2007, s.27.

⁹⁰ *Ataka* (daha önceki adıyla Ulusal Birlik-Atak) 2005 genel seçimlerinde 240 sandalyeli Bulgar parlamentosuna 21 milletvekili göndermiştir. 2009 genel seçimlerinde oy oranını yüzde 8,1'den 9,4'e yükselmekle birlikte 21 sandalyede kalmıştır. Avrupa Parlamentosu seçimlerindeki başarısı Bulgaristan'a tahsis edilen sandalye bazında ölçülmelidir. 2007'deki ik seçimlerde 18 sandalyenin 3'ünü, 2009'da ise 17 sandalyenin 2'sini kazanmıştır.

⁹¹ Maria Spirova, "Bulgarian Elections in Bulgaria, June 2005", *Electoral Studies*, Cilt 25, No.3, 2006, s.611-634.

Sonuç

Türkiye açısından, Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye katılmış olmasının birkaç sonucu olmuştur. Bunlardan biri AB'nin fiziksel anlamda Türkiye'nin batısındaki tek sınır komşusu haline gelmesidir. Bununla birlikte, AB ile Türkiye arasındaki sınırların fizikselliğin ötesinde olduğunu söylemeye de gerek yoktur. Aynı çıkış çizgisinden başlamakla birlikte Hırvatistan'ın 2013 yılında AB'ye katılabileceği öngörülürken, Türkiye'nin önünde hala uzun ve meşakkatli bir yol bulunduğu dair pek çok emare bulunmaktadır. Bu durumun küreselleşmenin bizce anlamı muğlak “medeniyetler” tartışmasını alevlendirmesi ve bir bağlamda Türkiye'nin AB üyeliğini önemseyen kesimlerde bir “algıda seçicilik” yaratması hiç de şaşırtıcı değildir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Türkiye konusu AB üyesi ülkelerdeki radikal sağ partiler açısından siyasal etkinliklerine çarpan etkisi kazandırma potansiyeli taşımaktadır. Bu çarpan etkisinin sonuçlarını özellikle tam üyelik müzakerelerinin başarıyla sona ermesinin ardından başlayacak olan AB üyesi ülkelerdeki Türkiye'nin üyeliğine dair referandumlar zinciri sırasında gözlemlemek mümkün olacaktır. Öte yandan, Türkiye-AB ilişkilerinin yine aynı bağlam içinde, tarihsel ve kültürel köklerinin derinliği nedeniyle vücut bulması kuvvetle muhtemel, “Balkan vetosu” olarak kavramsallaştırılabilecek bir olguyla yüzleşmesi ihtimali de dikkate alınmalıdır. Öyle ki, Balkan ülkelerindeki radikal sağ hareketlerin Avrupa'dakilerle eş zamanlı olarak yükseltecekleri Türkiye karşıtı söylemler Avrupa'dakinden çok daha etkili bir psikolojik ortamı yaratma potansiyeline sahip olabilir. Kısaca *Türkokratya* Balkanlardaki milliyetçilik döngüsü içindeki zamansızlığı (*non-temporality*) itibarıyla Türkiye'nin AB beklentileri için bazı tehditlere zemin hazırlamaktadır. Endişe verici hususlardan bir tanesi, kimlikler analiz edilirken olumsuz Türk imgesinin kesinlikle dikkate alındığı Balkanlı ulusların, özellikle Sırbistan'ın, AB'ye Türkiye'den evvel girme ihtimalinin hiç de azımsanamayacak derecede yüksek olmasıdır. Nitekim Sırbistan'daki en büyük parti SRS'nin Sırbistan'ın Ermeni soykırımını tanıyan yirminci ülke olmasını öngören bir tasarımı gündeme getirmesi bu endişeleri doğrular niteliktedir.⁹²

İkinci husus, radikal sağın yükselişinde rol oynayan sorunların çözüme kavuşturulması açısından Balkanlardaki ulusların performansının hiç de iç açıcı olmadığıdır. Bu durum hiç kuşkusuz Türk düşmanlığı konusunun gündemden düşmesini engellemektedir. Dahası Balkan ülkelerinin küresel ekonomiye daha sıkı entegre olmasının sabit ve dar gelirli kesimleri sıkıntıya sokması dolayısıyla azınlıklar ile yabancılara düşmanlığın daha da artması beklenmelidir. Son ekonomik krizin yapısal sonuçları itibarıyla durumu daha da vahim haline getirmesi de mümkündür. Nitekim 2009'daki Avrupa seçimlerinde düşük katılım ve radikal sağın başarısı bu yöndeki beklentileri haklı çıkarmıştır. Ekonomik sıkıntılar, AB'nin genişlemesine muhalefeti daha da güçlendirirken, toplumları radikal sağın çağrılarına daha duyarlı hale getirmektedir. Bu partiler bugün Avrupa Parlamentosu'nda eskiye oranla çok daha güçlü bir konumdadırlar ve bu eğilimin sürmesinin bu ülkelerin dış siyasetlerinde de bazı değişimlere yol açması kaçınılmazdır.

⁹² “Bir Soykırım Girişimi de Sırbistan'dan”, *Radikal*, 26 Mart 2010, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=987934&CategoryID=81> (Erişim Tarihi 20 Nisan 2010).

Kaynakça

- Aarts, Kees ve Henk van der Kolk. "Understanding the Dutch "No": The Euro, The East and the Elite", *PS: Political Science and Politics*, Cilt 39, No.2, 2006, s.243-246.
- Adler, Emanuel ve Michael N. Barnett. "Governing Anarchy: A Research Agenda for the Study of Security Communities", *Ethics and International Affairs*, Cilt 10, No.1, 1996, s.?-??.
- Agh, Attila. "Processes of Democratization in the East Central European and Balkan States: Sovereignty-Related Conflicts in the Context of Europeanization", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 32, No.3, 1999, s.263-279.
- Agh, Attila. *The Politics of Central Europe*, Londra, Sage Publications, 1998.
- Andreev, Svetlozar A. "The Unbearable Lightness of Membership: Bulgaria and Romania after 2007 EU Accession", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 42, No.3, 2009, s.375-393.
- Betz, Hans George. "The New Politics of Resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Europe", *Comparative Politics*, Cilt 25, No.4, 1993, s.413-427.
- Bideleux, Robert ve Ian Jeffries. *A History of Eastern Europe: Crisis and Change*, Londra, New York, Routledge, 1998.
- Bideleux, Robert ve Ian Jeffries, *The Balkans: A Post-Communist History*, Londra, New York, Routledge, 2003.
- Biondich, Mark, "Radical Catholicism and Fascism in Croatia", *Totalitarian Movements and Political Religions*, Cilt 8, No.2, 2007, s.383-399.
- "Bir Soykırım Girişimi de Sırbistan'dan", *Radikal*, 26 Mart 2010, [http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=987934&CategoryID=81_\(Erişim Tarihi 20 Nisan 2010\)](http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=987934&CategoryID=81_(Erişim Tarihi 20 Nisan 2010)).
- Bozoki, Andras ve John T. Ishiyama. "Introduction and Theoretical Background", Andras Bozoki ve John T. Ishiyama (Der.), *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*, New York, Londra, Eastgate, 2002, s.3-13.
- Bustikova, Lenka ve Herbert Kitschelt. "The Radical Right in Post-Communist Europe: Comparative Perspectives on Legacies and Party Competition", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 42, No.4, 2009, 459-483.
- Daskalovski, Zhidas. "Democratic Consolidation and Stateness Problem: The Case of Macedonia", *The Global Review of Ethnopolitics*, Cilt 3, No.2, 2004, s.52-66.
- Davies, Peter ve Derek Lynch. *The Routledge Companion to Fascism and Far Right*, Londra, New York, Routledge, 2002.
- Drake, Helen (Der.). *French Relations with the European Union*, Londra, New York: Routledge, 2005.
- Eatwell, Roger. "The Extreme Right in Britain: The Long Road to Modernization", Roger Eatwell ve Cas Mudde (Der.), *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge*, Londra, New York, Routledge, 2004, s.62-80.
- Eatwell, Roger. "The New Extreme Right Challenge", Roger Eatwell ve Cas Mudde (Der.), *Western Democracies and the New Extreme Right Challenge*, Londra, New York, Routledge, 2004, s.1-15.
- Etzioni, Amitai. "The Real Threat: An Essay on Samuel Huntington", *Contemporary Sociology*, Cilt 34, No.5, 2005, s.477-485.
- "European Elections 2009: Far-Right and Fringe Parties Make Gains Across Europe Amid Low Turnout", *Telegraph*, 8 Haziran 2009, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/5471893/European-elections-2009-far-right-and-fringe-parties-make-gains-across-Europe-amid-low-turnout.html> (Erişim Tarihi 3 Nisan 2010).
- European Parliament (Electronic Bulletin)*, 16 Kasım 2007. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20071109BRI12778+ITEM-003-EN+DOC+XML+V0//EN&language=EN> (Erişim Tarihi 3 Nisan 2010).

- European Parliament, Results of the 2009 Elections: Bulgaria*, <http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/staticDisplay.do;jsessionid=75F913475380CCF8AC4FE8C2DE3B9BEF.node2?language=EN&id=212&pageRank=23> (Erişim Tarihi 3 Nisan 2010).
- "Far Right Parties in Europe Join Forces", *The Brussels Journal*, 17 Kasım 2005, <http://www.brusselsjournal.com/node/484>, (Erişim Tarihi 2 Mart 2010).
- Florian, Radu. "Resurging Anti-Semitism in Romania", *Society*, Cilt 35, No.1, 1997, s.65-69.
- Fowler, Brigid. "Concetrated Orange: Fidesz and the Re-making of the Hungarian Center Right", Aleks Szczerbiak ve Sean Hanley (Der.), *Centre-Right Parties in Post-Communist East-Central Europe*, New York, Routledge, 2006, s.80-114.
- Frusetta, James ve Anca Glont, "Interwar Fascism and the Post-1989 Radical Right: Ideology, Opportunism and Historical Legacy in Bulgaria and Romania", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 42, No.4, 2009, s.551-571.
- Givens, Terrie E. *Voting Radical Right in Western Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- Hainsworth, Paul. *The Extreme Right in Western Europe*, Londra, Routledge, 2008.
- Hajer, Maarten ve Justus Uitemark. "Performing Authority after the Assassination of Theo Van Gogh", *Public Administration*, Cilt 86, No.1, 2008, s.1-15.
- Hall, Stuart. "The Question of Cultural Identity", Kate Nash (Der.), *Readings in Contemporary Political Sociology*, Oxford, Blackwell, 2000, s.115-122.
- Hanley, Seán. "Getting the Right Right -Redefining the Centre-Right in Post-Communist Europe", Aleks Szczerbiak ve Sean Hanley (Der.), *Centre-Right Parties in Post-Communist East-Central Europe*, New York, Routledge, 2006, s.9-27.
- Harmsen, Robert ve Menno Spiering (Der.). *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration*, Amsterdam, New York, Rodopi, 2004.
- Hussain, Mustafa. "The Cartoons Controversy and the Danish Press", *Quaderns del CAC*, No 27, s.47-58.
- Ignazi, Piero. *Extreme Right Parties in Western Europe*, Oxford, Oxford University Press, 2003.
- Ishiyama, John. "Historical Legacies and the Size of the Red-Brown Vote in Post-Communist Politics", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 42, No.4, 2009, s.485-504.
- Jovic, Dejan. "Croatia and the European Union: A Long Delayed Journey", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Cilt 8, No.1, 2006, s.85-104.
- Kavalski, Emilian. "Do not Play with Fire: The End of the Bulgarian Ethnic Model or the Persistence of Inter-Ethnic Tensions in Bulgaria?", *International Journal of Muslim Minority Affairs*, Cilt 27, No.1, 2007, s.25-36.
- Kitschelt, Herbert. "Constraints and Opportunities in the Strategic Conduct of Post-Communist Successor Parties: Regime Legacies as Causal Argument", Andras Bozoki ve John T. Ishiyama (Der.), *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*, New York, Londra, Eastgate, 2002, s.14-40.
- Kitschelt, Herbert. "Political-Economic Context and Partisan Strategies in the German Federal Elections, 1990-2002", *West European Politics*, Cilt 26, No.4, 2003, s.125-152.
- Liang, Christina Schori. "Europe for Europeans: the Foreign and Security Policy of the Populist Radical Right", Christina Schori Liang (Der.), *Europe for Europeans: the Foreign and Security Policy of the Populist Radical Right*, Burlington, Ashgate, 2007, s.1-32.
- Lubbers, Marcel. "Regarding the Dutch 'Nee' to the European Constitution: A Test of the Identity, Utilitarian and Political Approaches to Voting No", *European Union Politics*, Cilt 9, No.1, 2009, s.59-86.
- Malak, Amin. "Reading the Crisis: the Polemics of Salman Rushdie's "the Satanic Verses", *ARIEL-A Review of International English Literature*, Cilt 20, No.4, 1989, s.176-186.
- McGhann, Anthony J. ve Herbert Kitschelt. "The Radical Right in the Alps: Evolution of Support for the Swiss SVP and Austrian FPÖ", *Party Politics*, Cilt 11, No.2, 2005, s.147-171.

- Mendis, Patrick. *Glocalization: The Human Side of Globalization as if Washington Consensus Mattered*, Morisville, Lulu Press, 2007.
- Miles, Robert. *Racism after Race Relations*, New York, Routledge, 2004.
- Minkenberg, Michale ve Pascal Perrinau. "The Radical Right in the 2004 European Elections", *International Political Science Review*, Cilt 28, No.1, 2007, s.29-55.
- Mudde, Cas. *Populist Radical Parties in Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- Mungiu-Pippidi, Alina. (Der.), *Romania After 2000: Threats and Challenges*, UN Development Program Romania and Romanian Academic Society, Early Warning Report, 2001.
- Mungiu-Pippidi, Alina ve Laura Simionescu. "Milosevic Voters: Explaining the Following of Radical Parties in Post-Communist Europe", *Marburg ECPR Konferansında sunulmuş bildiri*, 17-20 Eylül 2003, <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/14/9/Mungiu-Pippidi.pdf> (Erişim Tarihi 30 Temmuz 2010).
- Noris, Pippa. *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- Oesch, Daniel. "Explaining Workers' Support for Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Evidence from Austria, Belgium, France, Norway, and Switzerland", *International Political Science Review*, Cilt 29, No.3, 2008 s.349-373.
- Olzak, Suzan. *The Dynamics of Ethnic Competition and Conflict*, Stanford, Stanford University Press, 1992.
- Ortaylı, İlber. *Osmanlı Barişi*, İstanbul, Da Yayıncılık, 2004.
- Pickering, Paula M. ve Mark Baskin. "What is to be done? Succession From the League of Communists of Croatia", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 41, No.4, 2008, s.521-540.
- Pieterse, Jan Nederveen. *Globalization & Culture: Global Melange*, Plymouth, Rowman&Littlefield Publishers, 2009.
- Pop-Eleches, Grigore. "A Party for All Seasons: Electoral Adaptation of Romanian Communist Successor Parties", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 41, No.4, 2008, s. 465-479.
- Pribicevic, Ognjen. "Changing Fortunes of the Serbian Radical Party", Sabrina P. Ramet (Der.), *The Radical Right in Central and Eastern Europe Since 1989 Post-Communist Cultural Studies*, Pennsylvania University Press, 1999, s.193-201.
- Ramet, Sabrina P. "Defining the Radical Right: The Values and Behaviors of Organized Intolerance", Sabrina P. Ramet (Der.), *The Radical Right in Central and Eastern Europe Since 1989 Post-Communist Cultural Studies*, Pennsylvania University Press, 1999, s.3-28.
- Robertson, Roland. "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity", Mike Featherston, Scott Lash and Roland Robertson (Der.), *Global Modernities*, Londra, Sage Publications, 1997, s.25-44.
- Saeed, Amir ve David Bates. "Clashing the Civilizations", Jonathan Pugh (Der.), *What is Radical Politics Today*, Londra, Palgrave McMillan, 2009, s.170-178.
- Sekulic, Dusko. "Civic and Ethnic Identity: The Case of Croatia", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 27, No.3, 2004, s.455-483.
- Shafir, Michale. "The Mind of Romania's Radical Right", Sabrina P. Ramet (der.), *The Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989 Post-Communist Cultural Studies*, Pennsylvania University Press, 1999, s. 213-232.
- Shields, J. G. *The Extreme Right in France: From Paten to Le Pen*, Londra, New York, Routledge, 2007.
- Smith, Anthony D. *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories on Nation and Nationalism*, Londra, New York, Routledge, 2003.
- Soage, Ana Belen. "The Danish Caricatures Seen from the Arab World", *Totalitarian Movements and Political Religions*, Cilt 7, No.3, 2006, s.363-369.

- Spirova, Maria. "Bulgarian Elections in Bulgaria, June 2005", *Electoral Studies*, Cilt 25, No 3, 2006, s.611-634.
- Stefanova, Boyka. "Ethnic Nationalism, Social Structure and Political Agency: Explaining Electoral Support to the Radical Right in Bulgaria", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 32, No.9, 2009, s.1534-1556.
- Stepanovic, Djordje. "The Path to Weimar Republic? Explaining the Resurgence of the Serbian Far Right after the Fall of Milosevic", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 31, No.7, 2008, s.1195-1221.
- Stummer, Peter O. ve Balme, Christopher (Der.), *Fusion of Cultures*, Amsterdam, Asnel Papers 2, 1996.
- Sugar, Peter. *Southeastern Europe under Ottoman Rule, 1354-1804*, Seattle, University of Washington Press, 1977.
- Szczerbiak, Aleks. "The Polish Centre-Right's (Last) Best Hope: The Rise and Fall of Solidarity Electoral Action", Aleks Szczerbiak ve Sean Hanley (Der.), *Centre-Right Parties in Post-Communist East-Central Europe*, New York, Routledge, 2006, s.55-79.
- Szczerbiak, Aleks ve Paul Taggart (Der.), *Opposing Europe: The Comparative Party Politics in Euroscepticism, Cilt I-II*, Oxford, Oxford University Press, 2008.
- Todorova, Maria. *Imagining the Balkans*, Oxford, Oxford University Press, 2009.
- Triandafyllidou, Anna. "The Mohammed Cartoons Crisis in the British and Greek Press", *Journalism Studies*, Cilt 10, No.1, 2009, s.36-53.
- Vachudova, Milada Anna ve Tim Snyder, "Are Transitions Transitory? Two Types of Political Change in Eastern Europe Since 1989", *East European Politics and Societies*, Cilt 11, No.1, 1997, s.1-35.
- Werblan, Andrzej. "Wladyslaw Gomulka and the Dilemma of Polish Communism", *International Political Science Review*, Cilt 9, No.2, 1988, s.143-158.
- Williams, Christopher. "Problems of Transition and the Rise of Radical Right", Sabrina P. Ramet (Der.), *The Radical Right in Central and Eastern Europe Since 1989 Post-Communist Cultural Studies*, Pennsylvania University Press, 1999, s.29-48.
- Williams, Michelle Hale. *The Impact of Radical Right-Wing Parties in Western European Democracies*, New York, Palgrave MacMillan, 2006.

Summary

It seems that the radical right in Europe has given a calm welcome to its Balkanic counterparts. Although born and flourished on different soils and in climates, the family of radical right is preparing now to become more vocal with the adherence of the new members. Yet, it is concomitantly unfortunate for Turkey who wishes to become a member to the EU as the prestigious club of the Europeaners. Furthermore, the Balkans, the bridge that connects this country physically and economically to Europe has now a visible potential to turn into an insurmountable barrier. Actually this study aims at giving an idea as to how those radical right parties might frustrate a Turkey who has just finalized final negotiations for accession to the European Union and waited for the ultimate decision from the member countries and the European Parliament. This study opens this possibility to discussion with the help of an enlarging literature that leans on the roots, the characteristics of the radical right political movements and the potential they carry.

As for the methodology, the study adopts a traditional comparative political perspective. Primarily, it strives to diagnose the general similarities and differences between the radical right parties in the Balkans and their European counterparts. It is anticipated that the current literature provides us with the required knowledge to illustrate political, socio-economic and socio-psychological aspects that differ the Balkanic radical right from the European one. It is thought that under the light of the findings, it would be possible to figure out how and in what aspects the Balkanic radical right movements might reinforce the political strategies and rhetorics of the European radical right as a whole. On the other side, secondly, in line with the objectives of the study, the conventional; e.g. xenophobic, Islamophobic, anti-Semitic, anti-globalization and anti-American –issues which all deserve handling individually– standings of the European radical right are analyzed within a single comprehensive framework of clash of civilizations/dissociation of civilizations. In this vein, for instance, some aspects of their anti-globalization is brought to the fore to buttress the argument that the European radical right's manner of problematizing the ambiguous European culture can be explained better through the perspective of dissociation/clash of civilizations. It is estimated that such an approach would also facilitate a supplementary argument claiming that anti-Turkism or Turkokratia (an euphuism relating the five-century long Ottoman rule in the region with mostly pejorative connotations) might be channeled into this larger streamline by the Balkanic radicals.

The study assigns a large room to the matters of “spaces” and “themes” that are thought to have a visible multiplier effect on the level of popularity of the radical right. Needless to say, the European Parliament as well as national assemblies enabling the radical rhetoric to find itself larger audiences because they furnish the radical leaders with considerable facilities such as easier access to media and financial resources. It must also be underlined that there is a symbiotic relationship between success in national assemblies and in the European parliament. This study envisages that the European Parliament is comparatively a more strategic space for it is a higher platform where the radical right parties can develop an institutionalized cooperation that might make them more audible in a larger geography beyond their national borders.

In addition, the study aims at unfolding how radical right parties could adeptly abuse some local events to vindicate and legitimate their irritating hypotheses and how they could muffle the other side's protests and sensible counter-arguments or mute those who show empathy towards “the other”. In addition, the radical right has an enormous potential both for exporting and importing the events which they appreciate as having thematic importance. The study points out that the matter of Turkokratia deserves to be taken through this perspective. Needless to say, for a long time those parties have portrayed Turkey's accession to the EU as a catastrophe, a beginning of a process at the end of which the European culture would inevitably lose its purity and authenticity. No doubt, Turkey's accession is the right moment for which the radical right in Europe and the Balkans look forward. And finally, Turkokratia might not remain hidden in the genetical codes of Balkan nationalisms, furthermore, thanks to the Balkan radicals and their European allies it might become utterly European.